

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้สูงอายุต่อการเรียนคอมพิวเตอร์ ผู้ศึกษาได้แบ่งเนื้อหาเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น ส่วน ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ
3. ทฤษฎีและแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
4. แนวคิดเทคโนโลยีสารสนเทศ การใช้คอมพิวเตอร์ในผู้สูงอายุเพื่อการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร
5. แนวคิดการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมด้วยคอมพิวเตอร์
6. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
7. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

1.1 ความหมายของความคิดเห็น

รัชชัย ทับทิมสงวน (2545, น. 8) ได้ให้ความหมายความคิดเห็น หมายถึง ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจเฉพาะบุคคล ที่แสดงออกโดยการพูดหรือการเขียนโดยอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม และข้อมูลข่าวสารที่ตนมีอยู่

จากเว็บไซต์ NovaAce (2009, p. 4) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็นว่า เป็น กระบวนการที่เกิดขึ้นในสมองที่ใช้สัญลักษณ์หรือภาพแทนสิ่งของ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่างๆ โดยมีการจัดระบบความรู้ ข้อมูล ข่าวสารซึ่งเป็นประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ หรือสิ่งเร้า ใหม่ ที่ไปได้ ทั้งในรูปแบบ ธรรมชาติและสลับซับซ้อน ผลจากการจัดระบบสามารถแสดงออกได้ หลายลักษณะ เช่น การให้เหตุผลการแก้ปัญหาต่างๆ เนื่องจากการคิดเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นใน สมอง เราจึงควรที่จะทราบเกี่ยวกับสมอง เช่น โครงสร้างทางสมอง และพิจารณาว่ามีความสัมพันธ์ กับการคิดในลักษณะใดบ้าง

ชนิตร์สรณ์ ตริวิทยาภูมิ (2552) กล่าวไว้ในเว็บไซต์สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้ให้ความหมาย การคิด (Thinking) หมายถึง กระบวนการทำงานของจิตใจมนุษย์ ในขณะที่กำลังพยายามหาคำตอบ หรือทางออกเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ไสว เลี่ยมแก้ว (2552) กล่าวไว้ในเว็บไซต์คนทำงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยได้ให้ความหมายความคิด หมายถึง กิจกรรมของระบบประสาทสมอง ที่ใช้ความจำรู้จัก ความจำระลึก และทักษะการคิด ที่ถูกกระตุ้นด้วยปัญหา ให้แสดงกิจกรรมปฏิบัติการแก้ปัญหาที่นั้นจนได้คำตอบ

จากความหมายของความคิดเห็นที่ได้กล่าวมานั้น จึงหมายถึง ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจเฉพาะบุคคล ที่แสดงออกโดยการพูดหรือการเขียนโดยอาศัยพื้นฐานความรู้ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม และข้อมูลข่าวสารที่ตนมีอยู่ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมองที่ใช้สัญลักษณ์หรือภาพแทนสิ่งของ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่างๆ ที่ใช้ความจำรู้จัก ความจำระลึก และทักษะพยายามหาคำตอบ และแก้ปัญหาที่นั้นจนได้คำตอบ

1.2 ความสำคัญของการคิด

จากเว็บไซต์ NovaAce (2009, p. 4) ได้ให้ความสำคัญของการคิดว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่สำคัญที่สุดที่จะมีผลและรากฐานของการเปลี่ยนแปลงในชีวิตแต่ละบุคคลในการดำเนินงานของสังคม ถ้าคนแต่ละคนคิดดี คิดถูกต้อง คิดเหมาะสม การดำเนินชีวิตของคนและความเป็นไปของสังคมก็จะดำเนินไปอย่างมีคุณค่าสูง การคิดจึงเป็นเรื่องสำคัญของมนุษย์การคิดเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่ซับซ้อน สังคมจะก้าวหน้าต่อไปได้ ก็เมื่อบุคคลในสังคมมีความคิด รู้จักคิดป้องกันหรือคิดแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและพัฒนาปรับปรุงภาวะต่างๆ ให้ดีขึ้น คนต้องคิดเป็น คนที่ไม่ชอบคิดหรือคิดไม่เป็นย่อมตกเป็นเหยื่อของคนช่างคิด คนต้องอาศัยความคิดเป็นผู้นำไปสู่การดำเนินชีวิต การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล การคิดเป็นกระบวนการทางจิตใจมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ ซึ่งตรงกันกับ ชนิตร์สรณ์ ตริวิทยาภูมิ (2552) กล่าวไว้ในเว็บไซต์สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในด้านความสำคัญของความคิดว่า การคิด เป็นทักษะอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจพัฒนาให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้นได้ โดยการฝึกคิด อยู่เสมอ คนที่มีทักษะในการคิดสูง ย่อมมีความคิดที่มีคุณภาพสูง ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ได้ และจะช่วยสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์แก่มนุษย์

สรุปความสำคัญของการคิดได้ว่า เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่สำคัญที่สุดที่จะมีผลและรากฐานของการเปลี่ยนแปลงในชีวิตแต่ละบุคคลในการดำเนินงานของสังคม ซึ่งอาจพัฒนาปรับปรุงภาวะต่างๆ ให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้นได้ โดยจะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ได้ และจะช่วยสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์แก่มนุษย์

1.3 กระบวนการของการคิด

จากเว็บไซต์ NovaAce (2009, p. 4) ได้กล่าวถึงกระบวนการคิดว่า การคิดเป็นกระบวนการของจิตใจหรือกระบวนการทางสมอง ซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ การคิดไม่มีขอบเขตจำกัด กระบวนการคิดของมนุษย์เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนที่เริ่มจากสิ่งเร้ามา กระตุ้นทำให้จิตใจใส่ใจกับสิ่งเร้าและสมองนำข้อมูลหรือความรู้ที่มีอยู่มาประมวล เพื่อให้ได้ผลของการคิดออกมา เหตุของการคิด ต้นเหตุของการคิดคือสิ่งเร้าที่เป็นปัญหา หรือสิ่งเร้าที่เป็นความต้องการ หรือสิ่งเร้าที่ชวนสงสัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) สิ่งเร้าที่เป็นปัญหา เป็นสิ่งเร้าประเภทสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือสภาวะที่มากระทบแล้ว จำเป็นต้องคิด (Have to think) เพื่อกระทำการหนึ่งสิ่งใดที่จะทำให้ปัญหานั้นลดไปหรือหมดไป

2) สิ่งเร้าที่เป็นความต้องการ เป็นความต้องการสิ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิมในแง่ต่างๆ เช่น ต้องการลดต้นทุนในการผลิตสินค้า ต้องการทำงานโดยใช้เวลาน้อยลง ต้องการความปลอดภัยมากขึ้น จึงต้องการการคิด (Want to think) มาเพื่อทำให้ความต้องการหมดไป

3) สิ่งเร้าที่ชวนสงสัย เป็นสิ่งเร้าแปลกๆ ใหม่ๆ ที่มากระตุ้นให้สงสัย อยากรู้ ซึ่งในสภาพการณ์เดียวกัน สิ่งเร้าเดียวกัน บางคนอาจไม่อยากรู้ก็ไม่เกิดการคิด แต่บางคนก็อยากรู้ซึ่งอาจเกิดจากบุคลิกภาพประจำตัวที่เป็นคนช่างคิด ช่างสงสัย ทำให้ต้องการคำตอบเพื่อตอบข้อสงสัย นั้นๆ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ควรได้รับการฝึกฝนและพัฒนาต่อไป

ผลของการคิด คือคำตอบหรือวิธีการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปแก้ปัญหาที่พบ หรือเพื่อให้ความต้องการ หรือความสงสัยลดลงหรือหมดไป ผลของการคิด ได้แก่

1) คำตอบของปัญหาที่พบ หรือคำตอบที่สนองต่อความต้องการของตน ซึ่งรวมไปถึงวิธีการในการแก้ปัญหา ขั้นตอนในการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้คำตอบนั้นๆ

2) แนวคิด ความรู้ ทางเลือก และสิ่งประดิษฐ์ ซึ่งเป็นสิ่งใหม่ๆ

สรุปกระบวนการการคิดได้ว่า เป็นกระบวนการของจิตใจหรือกระบวนการทางสมอง ซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ การคิดไม่มีขอบเขตจำกัด กระบวนการคิดของมนุษย์เป็น กระบวนการที่มีขั้นตอนที่เริ่มจากสิ่งเร้ามา กระตุ้นทำให้จิตใจกับสิ่งเร้าและสมองนำข้อมูลหรือ ความรู้ที่มีอยู่มาประมวล เพื่อให้ได้ผลของการคิดออกมาเหตุของการคิด ต้นเหตุของการคิด คือ สิ่งเร้าที่เป็นปัญหา หรือสิ่งเร้าที่เป็นความต้องการ หรือสิ่งเร้าที่ชวนสงสัย โดยผลของการคิด คือ คำตอบหรือวิธีการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปแก้ปัญหาที่พบ หรือเพื่อให้ความต้องการ หรือ ความสงสัยลดลงหรือหมดไป ผลของการคิด

1.4 ประเภทของการคิด

การคิดของคนเราย่อมแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นประจำวัน ตลอดจนสภาพแวดล้อม จึงจัดประเภทของความคิดไว้อย่างเป็นหมวดหมู่ ดังต่อไปนี้

1. แบ่งตามขอบเขตความคิด ซึ่งมี 2 แบบ คือ

- 1.1 การคิดในระบบปิด คือ การคิดที่มีขอบเขตจำกัด มีแนวความคิดไม่เปลี่ยนแปลง
- 1.2 การคิดในระบบเปิด เป็นการคิดในขอบเขตของความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล ซึ่งแตกต่างกันตามสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์

2. แบ่งตามความแตกต่างของเพศ มี 2 แบบ คือ

2.1 การคิดแบบวิเคราะห์ (Analytical Style) เป็นการคิดโดยอาศัยสิ่งเร้าที่เป็นจริงเป็นเกณฑ์ การคิดแบบนี้เป็นการคิดของผู้มีอารมณ์มั่นคง มองสิ่งต่างๆ โดยไม่ถือเอาความคิดของตนเป็นใหญ่ เป็นการคิดซึ่งเป็นพื้นฐานของการคิดแบบวิทยาศาสตร์ เป็นลักษณะการคิดของผู้ชายเป็นส่วนใหญ่

2.2 การคิดแบบอิงความสัมพันธ์ (Relational Style) เป็นการคิดที่เกิดจากการมองหาความสัมพันธ์ของสิ่งเร้าตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป โดยสัมพันธ์กันทางด้านหน้าที่ สถานที่หรือกาลเวลา เป็นการคิดที่สัมพันธ์กับอารมณ์ มักยึดตนเองเป็นใหญ่ เป็นความคิดของผู้หญิง

3. แบ่งตามความสนใจของนักจิตวิทยา มี 3 แบบ คือ

3.1 ความคิดรวบยอด (Concept) เป็นการคิดได้จากการรับรู้โดยจัดเอาของอย่างเดียวกันไว้ด้วยกัน มีการเปรียบเทียบลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกัน

3.2 การคิดหาเหตุผล (Reasoning) การคิดหาเหตุผลแบบนี้เป็นการคิดทางวิทยาศาสตร์และจะต้องมีการทดสอบก่อน ดังนั้นการคิดหาเหตุผลจะต้องเริ่มต้นจากการตั้งสมมติฐานและการทดสอบสมมติฐานเสมอ

3.3 ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นการคิดเพื่อสร้างสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาโดยอาศัยการหยั่งเห็นเป็นสำคัญหรือเป็นการค้นหาความสัมพันธ์ใหม่ๆ ระหว่างสิ่งต่างๆ ทำให้สามารถแก้ปัญหา คิดประดิษฐ์เครื่องมือหรือคิดหาวิธีการใหม่ๆ มาแก้ปัญหา

4. แบ่งตามลักษณะต่างๆ ไป มี 2 แบบ คือ

4.1 การคิดประเภทสัมพันธ์ (Associative Thinking) เป็นความคิดที่ไม่มีจุดมุ่งหมาย แต่เกิดจากสิ่งเร้ามากระตุ้นให้เกิดสัญลักษณ์ในสมองแทนเหตุการณ์หรือวัตถุต่างๆ มี 5 ลักษณะ คือ

1) การสร้างวิมานในอากาศ (Day Dreaming) เป็นการคิดเพ้อฝันในขณะที่ยังตื่นอยู่ ฝันโดยรู้ตัว เช่น ขณะที่กำลังนั่งเรียนอยู่ นักศึกษาอาจคิดฝันไปว่าตนเองกำลังเดินเล่นตามชายหาด

2) การฝัน (Night Dreaming) เป็นการฝันโดยไม่รู้ตัว มักเกิดในขณะหลับ เช่น ฝันถึงเรื่องราวต่างๆ ซึ่งบางเรื่องเกี่ยวข้องกับเรื่องที่พบในเวลากลางวัน บางเรื่องเป็นเรื่องที่ติดค้างอยู่ในใจ เมื่อตื่นขึ้นบางทีอาจจำความฝันได้หรือบางทีก็จำไม่ได้

3) การคิดเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัว (Autistic Thinking)

4) การคิดที่เป็นอิสระ (Free Association) เป็นการคิดที่ไม่มีจุดมุ่งหมาย เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้คิดถึงเรื่องอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปเรื่อยๆ การคิดประเภทนี้ ซิกมันด์ ฟรอยด์ นำมาใช้โดยให้คนไข้โรคประสาทได้ระบายความปรารถนาหรือปัญหา ซึ่งอยู่ในระดับจิตใต้สำนึก เพื่อจิตแพทย์จะได้ใช้เป็นข้อมูลสำหรับวิเคราะห์และหาทางแก้ไขปัญหให้กับคนไข้ สำหรับวิธีการให้คนไข้คิดแบบอิสระนี้ จิตแพทย์จะให้คนไข้ได้ผ่อนคลายความตึงเครียดเสียก่อน โดยให้นอนพักผ่อนบนเก้าอี้นอนแล้วจึงให้พูดเล่าเรื่องและเหตุการณ์ต่างๆ ตลอดจนความฝันที่เกิดขึ้น จิตแพทย์จะพยายามค้นหาความปรารถนาหรือความต้องการ และปัญหาของคนไข้จากสิ่งที่เขาพูดให้ฟัง นั่นเอง

5) การคิดที่ถูกควบคุม (Controlled Thinking)

4.2 ความคิดโดยตรงที่ใช้ในการแก้ปัญหา (Directive Thinking) มี 2 แบบ คือ

1) การคิดเชิงวิจารณ์ (Critical Thinking) เป็นการคิดพิจารณาข้อเท็จจริงต่างๆ หรือสภาพการณ์ต่างๆ ว่าถูกหรือผิด ใช้เหตุผลประกอบ คือ มีการพิจารณาว่าอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล ซึ่งจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 Deductive Thinking เป็นการพิจารณาเหตุผลจากเรื่องทั่วไปนำไปสู่เรื่องเฉพาะและทำการสรุป

1.2 Inductive Thinking เป็นการพิจารณาจากเหตุผลย่อยๆ นำมาสรุปเป็นเรื่อง

2) การคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นการคิดพิจารณาถึงสิ่งใหม่ๆ ว่ามีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหาเล็กน้อยเพียงใด รวมทั้งความสามารถในการคิดและแสดงออกของความคิดที่แปลกๆ ใหม่ๆ ก็ได้

สรุปประเภทของการคิดมี 2 ประเด็น คือ การคิดที่ต้องใช้เหตุผลในการวิเคราะห์วิจารณ์ กับความคิดที่สร้างสรรค์ในสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมา

1.5 การวัดความคิดเห็น

ความคิดเห็นและทัศนคติมีความหมายและลักษณะต่างๆ ให้ใกล้เคียงกันมาก ดังนั้น การวัดความคิดเห็นจึงใช้วิธีการวัดทางทัศนคติได้ด้วย การวัดทัศนคติ (Attitude Measurement) สุบิน ยุระวัธ ได้เขียนบทความใน www.bloggang.com/ เกี่ยวกับเรื่องการวัดทัศนคติซึ่งการวัดทัศนคติในแต่ละครั้ง มีลักษณะวัดเน้นเป็นเรื่อยๆ ไป และใช้เครื่องมือในการวัดที่เรียกว่า Scale คะแนนที่ออกมาจะมีตั้งแต่มากไปหาน้อย คนที่ได้คะแนนมาก ถือว่ามีทัศนคติในเรื่องนั้นรุนแรงมาก ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งรุนแรงไปทางบวกหรือลบ ต่อมา มีการวัดทัศนคติในลักษณะหลายแง่มุมมากขึ้น เช่น เข้มแข็งหรืออ่อนแอ, คล่องแคล่วหรือเฉื่อยชา, และดีหรือเลว

สำหรับเทคนิควิธีที่ใช้วัดทัศนคติ นักจิตวิทยาได้พยายามศึกษาและพัฒนามาตั้งแต่สมัยเริ่มต้นที่มีความสนใจในเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิธีหนึ่งที่เป็นที่รู้จักและถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย ก็คือ มาตราวัดทัศนคติ (Oppenheim, 1966, อ้างถึงใน สุบิน ยุระวัธ, 2552) แต่ความจริงแล้ว การวัดทัศนคติอาจทำได้หลายวิธี ซึ่งจะขอยกมาเป็นตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

1. การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ศึกษาทัศนคติโดยใช้ประสาทหูและตาเป็นสำคัญ การสังเกตเป็นวิธีการศึกษาพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด แล้วนำข้อมูลที่สังเกตนั้นไปอนุมานว่าบุคคลนั้นมีทัศนคติต่อสิ่งนั้นอย่างไร (จรรยา สิทธิपालวัฒน์, 2539, อ้างถึงใน สุบิน ยุระวัธ, 2552)

2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีการที่ผู้ศึกษาจะต้องออกไปสอบถามบุคคลนั้นๆ ด้วยตนเอง โดยอาศัยการพูดคุย ผู้สัมภาษณ์จะต้องเตรียมวางแผนล่วงหน้าว่าจะสัมภาษณ์ในเรื่องใด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด ในการสัมภาษณ์นี้ สก็อตต์ (Scott, 1975, อ้างถึงใน สุบิน ยุระวัธ, 2552) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า เป็นการวัด ทัศนคติโดยอาศัยการตอบสนองทางคำพูด (Verbal responses) และเป็นวิธีวัดที่ถูกนำมาใช้บ่อยครั้ง เพราะมีความสะดวกและง่ายต่อการวัด

เช่น การใช้คำถามปลายเปิด (Open-ended Question) ผู้สัมภาษณ์อาจตั้งคำถามว่า “คุณรู้สึกทำงานที่ท่านประธานาธิบดีกำลังดำเนินการอยู่เป็นอย่างไร” หรือ “คุณคิดว่าการเสียภาษีเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ เพราะอะไร” จะเห็นได้ว่า การใช้คำถามปลายเปิดนี้ ผู้สัมภาษณ์จะได้ข้อมูลมากมาย แต่มีข้อเสียก็คือว่า ผู้ตอบอาจไม่ตอบตามความเป็นจริง เพราะไม่กล้าเปิดเผย หรือตอบตามความคาดหวังของสังคม ดังนั้น การวัดทัศนคติโดยอาศัยการสัมภาษณ์จึงควรใช้วิธีการอื่นๆ ร่วมด้วย

3. แบบรายงานตนเอง (Self-Report) เป็นวิธีการศึกษาทัศนคติของบุคคลโดยให้บุคคลนั้นเล่าความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้นออกมาว่า รู้สึกชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี ซึ่งผู้เล่าจะบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวเองออกมาตามประสบการณ์และความสามารถที่มีอยู่ ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล วิธีการศึกษาทัศนคติโดยใช้แบบรายงานตัวเองนี้ มักจะถูกสร้างขึ้นในรูปแบบของเครื่องมือวัด เช่น มาตรวัดทัศนคติของเทอร์สโตน (Thurstone) มาตรวัดทัศนคติของลิเคอร์ท (Likert) มาตรวัดทัศนคติของออสกู๊ด (Osgood) มาตรวัดความห่างทางสังคมของโบการ์ดัส (Bogardus) มาตรวัดความคงที่ของทัศนคติตามวิธีของกัทท์แมน (Guttman) และมาตรวัดหน้ายิ้มสำหรับเด็ก (The Smiling Faces Scales) เป็นต้น

จะกล่าวได้ว่าการวัดความคิดเห็นหรือทัศนคติ จะดำเนินการวัดเน้นเป็นเรื่องๆ ไป และใช้เครื่องมือในการวัดที่เรียกว่า Scale วัดลักษณะหลายแง่มุมมากขึ้น เช่น เข้มแข็งหรืออ่อนแอ, คล่องแคล่วหรือเฉื่อยชา, และดีหรือเลว วิธีการวัดที่นิยม คือ การสังเกต (Observation) นำข้อมูลที่เกิดขึ้นไปอนุมานว่าบุคคลนั้นมีทัศนคติต่อสิ่งนั้นอย่างไร การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีการที่ผู้ศึกษาจะต้องออกไปสอบถามบุคคลนั้นๆ ด้วยตนเอง โดยอาศัยการพูดคุย ผู้สัมภาษณ์จะต้องเตรียมวางแผนล่วงหน้าว่าจะสัมภาษณ์ในเรื่องใด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมาก และแบบรายงานตนเอง (Self-Report) เป็นวิธีการศึกษาทัศนคติของบุคคลโดยให้บุคคลนั้นเล่าความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้นออกมาว่า รู้สึกชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี มักจะถูกสร้างขึ้นในรูปแบบของเครื่องมือวัด เช่น มาตรวัดทัศนคติของเทอร์สโตน (Thurstone) มาตรวัดทัศนคติของลิเคอร์ท (Likert) มาตรวัดทัศนคติของออสกู๊ด (Osgood) มาตรวัดความห่างทางสังคมของโบการ์ดัส (Bogardus) มาตรวัดความคงที่ของทัศนคติตามวิธีของกัทท์แมน (Guttman) และมาตรหน้ายิ้มสำหรับเด็ก (The Smiling Faces Scales) เป็นต้น (สุบิน ยุระรัช, 2552)

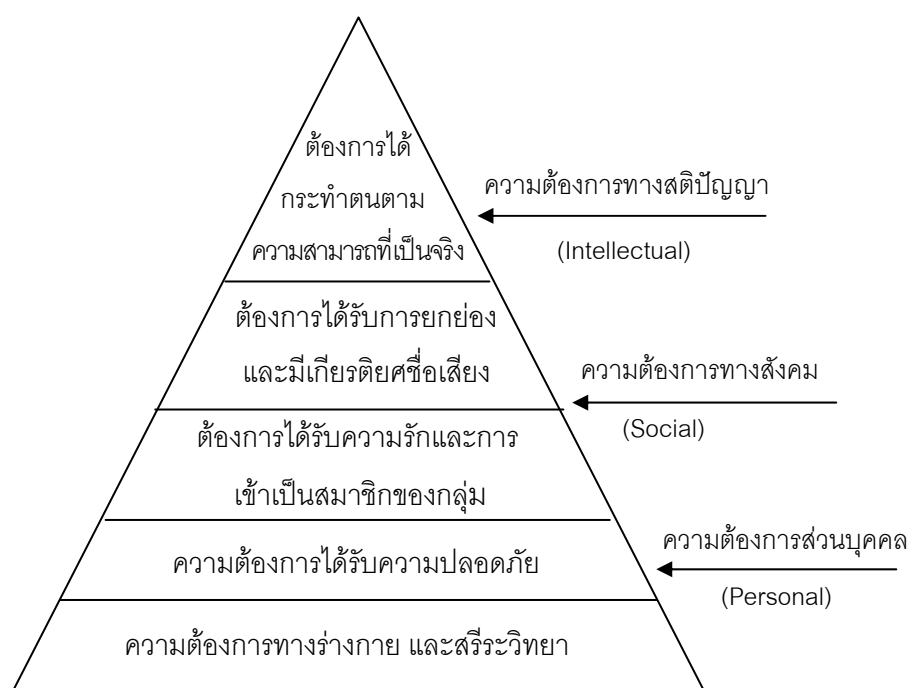
จึงกล่าวโดยรวมเกี่ยวกับแนวคิดความคิดเห็นได้ว่า หมายถึง ความเชื่อ ความเข้าใจเฉพาะบุคคลที่แสดงออกโดยการพูดหรือการเขียนโดยอาศัยพื้นฐานความรู้ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม และข้อมูลข่าวสารที่ตนมีอยู่ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมองที่ใช้สัญลักษณ์หรือภาพแทนสิ่งของ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่างๆ ที่ใช้ความจำรู้จัก ความจำระลึก และทักษะพยายามหาคำตอบ

และแก้ปัญหานั้นจนได้คำตอบ โดยมีความสำคัญว่า เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่สำคัญที่สุด ที่จะ มีผลและรากฐานของการเปลี่ยนแปลงในชีวิตแต่ละบุคคลในการดำเนินงานของสังคม ซึ่งอาจ พัฒนาปรับปรุงภาวะต่างๆ ให้มีคุณภาพสูงขึ้นได้ โดยจะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ได้ และจะช่วย สร้างสรรค์สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์แก่มนุษย์ ซึ่งมีกระบวนการของจิตใจหรือกระบวนการทางสมอง ที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ การคิดไม่มีขอบเขตจำกัด ประเภทของการคิดจึงมี 2 ประเด็น คือการคิดที่ต้องใช้เหตุผลในการวิเคราะห์วิจารณ์ กับความคิดที่สร้างสรรค์ในสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมา หากต้องการทราบถึงความคิดเห็นหรือทัศนคติจะต้องมีการวัดตามหลักวิชาการ โดยสามารถวัดได้ หลายวิธี ซึ่งมีที่นิยม คือ การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) แบบรายงาน ตนเอง (Self-Report)

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความต้องการ

2.1 ทฤษฎีแรงจูงใจมนุษย์ (Theory of Human Motivation)

มาสโลว์ (Maslow, 1970, อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2544, น. 17-18) ได้เสนอ ทฤษฎีแรงจูงใจของมนุษย์ในลักษณะของลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) โดยแยก ออกเป็นลำดับขั้นที่เป็น 5 ขั้นตอนด้วยกัน ดังที่แสดงให้เห็นตามรูป

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางด้านร่างกายหรือทางสรีรวิทยา (Bodily Needs of Physiological Needs) เป็นความต้องการที่มาสโลว์ และนักจิตวิทยาเห็นว่าเป็นความต้องการระดับแรกที่สุด ได้แก่ อาหาร น้ำ เพื่อบรรเทาความหิว ความต้องการทางเพศ การพักผ่อนหลับนอน การได้หย่อนใจ

ขั้นที่ 2 ความต้องการได้รับความปลอดภัย (Safety Needs) จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการขั้นที่ 1 ได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ก็จะแสวงหาความมั่นคง การป้องกันอันตรายต่างๆ ถ้าหากไม่ได้รับการตอบสนอง คนเราอาจหาทางหลบหนีไปจากสภาพนั้นๆ ก็ได้

ขั้นที่ 3 ต้องการความรักและการเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่ม (Love and Belonging Needs) เพราะว่า ต้องการได้รับความอบอุ่น การยอมรับจากสมาชิกหรือเพื่อนๆ ในกลุ่มต้องการทราบว่าตนเองมีฐานะอย่างไรในกลุ่ม

ขั้นที่ 4 ต้องการได้รับยกย่องด้านความมีชื่อเสียงและเกียรติยศ (Self-esteem Needs) ซึ่งหมายถึง ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการได้รับความเคารพ ความเชื่อมั่นอื่นๆ ทำให้เกิดความรู้สึกอิสระ มีเสรีภาพ และความมีชื่อเสียงในด้านต่างๆ

ขั้นที่ 5 ต้องการได้กระทำตนตามความสามารถที่เป็นจริง (Self-actualization) เป็นขั้นสุดท้ายของความต้องการ และเป็นความต้องการสูงสุดของบุคคล เพื่อแสดงถึงสิ่งที่เขามีความสามารถและศักยภาพที่จะกระทำได้ (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2544, น. 17-18)

2.2 ทฤษฎี ERG ของเคลตัน แอลเดอร์เฟอร์ (Clayton Alderfer)

เนื่องจาก ได้มีการวิจัยเพื่อทดสอบทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ และพบว่า ผลการวิจัยไม่ตรงกับทฤษฎี (Steers & Porter, 1979, p. 33, อ้างถึงใน สิทธิโชค วรานุสันติกุล, 2546, น. 14-15) กล่าวคือ การตอบสนองความต้องการของบุคคลไม่ได้เป็นไปตามลักษณะตามลำดับขั้นที่มาสโลว์อ้าง แอลเดอร์เฟอร์จึงเสนอทฤษฎี EGR ขึ้นมาว่า คนเราต้องการความต้องการ 3 ประเภท คือ

1. ความต้องการมีชีวิตอยู่ (Existence Needs) ซึ่งเป็นความต้องการทั้งหลายที่จะตอบสนองเพื่อให้มีชีวิตต่อไป ได้แก่ ความต้องการทางสรีระและความต้องการความปลอดภัย

2. ความต้องการที่จะมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น (Relatedness Needs) ซึ่งเป็นความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์กับคนรอบข้างอย่างมีความหมาย

3. ความต้องการที่จะเจริญงอกงาม (Growth Needs) ได้แก่ ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องและความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง

จะเห็นได้ว่า ทั้งสองทฤษฎีมีความสอดคล้องกัน ซึ่งทฤษฎีแรงจูงใจมนุษย์ (Theory of Human Motivation) ของมาสโลว์ได้กำหนดว่าความต้องการของมนุษย์ต้องเริ่มต้นจากขั้นต่ำสุดแล้วจึงแสวงหาเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ จากขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 แล้วนำไปสู่ขั้นที่สามขั้นที่สี่ และที่สำคัญในขั้นที่ 5 เป็นขั้นที่ต้องการทางสติปัญญา ซึ่งการที่มนุษย์ต้องการสติปัญญาเพิ่ม มีอยู่หนทางเดียว คือ จะต้องใช้วิธีการเรียนรู้และรับข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ เพิ่มขึ้นจากความรู้เดิม ส่วนทฤษฎี ERG ของแอลเดอร์เฟอร์ต่างกับมาสโลว์เพียงแต่ว่า แอลเดอร์เฟอร์ไม่ยอมรับเรื่องการตอบสนองความต้องการตามลำดับขั้น แอลเดอร์เฟอร์เสนอว่า การตอบสนองความต้องการทั้ง 3 อย่างที่เขาเสนอ สามารถเกิดขึ้นเมื่อไหร่ก็ได้ จะตอบสนองเมื่อไหร่ก็ได้ ไม่จำเป็นต้องตอบสนองตามลำดับ ข้ามไปข้ามมาก็ได้ และนอกจากนั้น ความต้องการอาจจะเกิดขึ้นพร้อมกันทีเดียวเลยก็ได้ เช่น บางครั้งไม่ต้องการอาหาร ซึ่งเป็นความต้องการขั้นที่ 1 แต่อาจจะข้ามไปมีความอยากรู้ข้อมูลข่าวสารเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น หรือเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้ว ตลอดจนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อวางแผน หรือพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นและกระทบต่อตนเอง

3. ทฤษฎีและแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (อิวาน อิลลิช (Ivan Illich)

แนวคิดของอิลลิช คือ การเสนอแนะแนวทางเลือกใหม่เพื่อการศึกษา และจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างมากด้วย (Jar-vis, 1983, p. 163, อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2544, น. 210-212) เป็นการถอนรากแก้วเพื่อแก้ไขที่มาของปัญหานั้น (Radicalism) อิลลิชได้ขยายแนวคิดของเขาไปยังวงการศึกษาผู้ใหญ่ในสหรัฐอเมริกา รวมทั้งในประเทศอังกฤษด้วย โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มที่เรียกตนเองว่า “มหาวิทยาลัยในยุคที่สาม” (University of the Third Age)

ในกรณีดังกล่าวอิลลิช และเวอร์นี (Illich & Verne, 1973, อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2544, น. 210-212) ได้ให้ข้อเสนอแนะเหมือนกันว่า ควรจะจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิต เพราะจะทำให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ที่ช่วยให้ประชาชนเกิดความต้องการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา รวมทั้งช่วยกำหนดแนวทางว่าจะเรียนรู้อย่างไร เรียนได้ที่ไหน และควรเรียนรู้อะไรบ้าง ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้แต่ละคนสามารถแสวงหาการศึกษาที่เหมาะสมกับตัวเองได้โดยตลอดอายุนั่นเอง

อิลลิชยังได้เสนอแนะให้จัดตั้ง “ข่ายงานเพื่อการเรียนรู้” (Learning Net-works) เพื่อที่จะเป็นแหล่งความรู้ให้แก่สังคมและชุมชน เขายังได้ให้แนวทางในการดำเนินการเรื่องนี้ไว้

4 วิธีการ เพื่อที่จะช่วยให้นักศึกษาผู้ใหญ่สามารถเข้าไปหาแหล่งความรู้ได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น อันจะช่วยนำไปสู่ความสำเร็จตามที่มุ่งหมายและต้องการจะได้รับ ดังนี้ (Jarvis, 1983, p. 172, อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2544, น. 210-212))

1. การจัดบริการเอกสารอ้างอิงเพื่อความมุ่งหมายและเฉพาะทาง
2. การแลกเปลี่ยนด้านความชำนาญและทักษะ (Skill Exchanges)
3. การเรียนรู้จากเพื่อน (Peer Matching)
4. การจัดบริการด้านเอกสารอ้างอิง เพื่อการศึกษาในวงกว้าง

3.2 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในฐานะที่เป็นยุทธศาสตร์การศึกษา เกิดขึ้นเมื่อประมาณกว่า 30 ปีมาแล้ว ภายใต้ความพยายามของ OECD UNESCO และสภายุโรป (Council of Europe) เป็นการสนองต่อความบกพร่องที่เกิดขึ้นในอดีต ในขณะที่บุคคลเรียนรู้ตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ โอกาสทางการศึกษามีขีดจำกัดในช่วงเริ่มแรกของชีวิต ที่ครอบงำโครงการศึกษาที่เป็นทางการ (Formal Education) จึงมีความจำเป็นที่จะให้โอกาสที่สองแก่คนที่ไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่น การเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่เพียงหมายถึงการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมการเรียนรู้ทุกรูปแบบตลอดช่วงชีวิตอีกด้วย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต ว่าเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

รุ่ง แก้วแดง (2543, น. 50) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การทำความเข้าใจและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จากการเรียนรู้ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้พัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ (สพร.) (2552) ได้กล่าวไว้ในชุดวิชาการศึกษาตามอัธยาศัยว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) หมายถึง การรับรู้ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตั้งแต่เกิดจนตายจากบุคคลหรือสถาบันใดๆ โดยสามารถจะเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนต่างๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบ โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ได้ ทั้งนี้สามารถทำให้บุคคลนั้นเกิดการพัฒนาตนเอง

ปณิธาน วัฒนพานิชกิจ (2548, น. 22) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ต้องการได้รับการศึกษา เพื่อความรู้ ทักษะ เจตคติ คุณธรรม และจริยธรรม เพื่อได้พัฒนาคุณภาพได้เต็มศักยภาพ และสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข

อาชัญญา รัตนอุบล, สาริพันธ์ สุภวรรณ, มนัสวาสน์ โกวิทยา, และ วีรเทพ ปทุมเจริญวัฒนา (2548, น. 13) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง กระบวนการที่มีผลต่อการเรียนรู้ โดยวิธีการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาต่อไปให้เต็มศักยภาพของตน โดยบุคคลนั้นมีแรงจูงใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง กระบวนการที่มีผลต่อการเรียนรู้ การทำความเข้าใจ การรับรู้ มีทักษะ เจตคติ คุณธรรม และจริยธรรม โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ได้ เพื่อให้พัฒนาคุณภาพชีวิตได้เต็มศักยภาพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตายจากบุคคลหรือสถาบันใดๆ โดยสามารถ จะเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนต่างๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบ ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีแรงจูงใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจนสามารถทำให้บุคคลนั้นเกิดการพัฒนาด้านตนเอง ตลอดจนสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างมีความสุข

3.3 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2546, อ้างถึงใน อาชัญญา รัตนอุบล, สาริพันธ์ สุภวรรณ, มนัสวาสน์ โกวิทยา, และ วีรเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, 2548, น. 13-14)

สรุปความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีโอกาสเรียนรู้ทุกช่วงชีวิต
2. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกัน
3. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพการดำเนินชีวิตจริง เพราะการศึกษาดูตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการศึกษากับชีวิต
4. การศึกษาดูตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้
5. การศึกษาดูตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับภาระงาน ช่วยให้บุคคลสามารถเลือกอาชีพและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป

6. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีความรู้ ทักษะที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตรายงานการวิจัย การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

7. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีอิสระในการเรียนรู้สามารถเลือกเรียนในสิ่งที่ตรงกับระดับความสามารถของตนเอง

8. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ

9. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถพึ่งพาตนเองได้และนำตนเองได้ในการเรียนรู้

10. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้พัฒนาตนเองตลอดทุกช่วงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม

11. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการศึกษา ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง

12. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลและองค์กรในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

13. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

3.4 องค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (2552) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเว็บไซต์สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยว่ามีแหล่งการเรียนรู้ที่ควรพิจารณา คือ

1. ตัวแหล่งการเรียนรู้ซึ่งเน้นไปที่สถานที่ที่จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้
2. กิจกรรมที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการจัดกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง
 - คน กับ คน
 - คน กับ กลุ่ม
 - คน กับ สื่อ
 - กลุ่ม กับ กลุ่ม
 - กลุ่ม กับ สื่อ
 - คน กับ เหตุการณ์
 - กลุ่ม กับ เหตุการณ์

ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นโดยลำพังเฉพาะตัว เฉพาะกลุ่ม โดยไม่สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ก็ได้ ในขณะที่เดียวกันเป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนการสนทนา (Conversation Base) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อาจจะเป็นทางการ หรือไม่เป็นการ อาจตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจก็ได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์จะพาไป

3. นักการศึกษาตามอรรถาธิบาย ซึ่งจะเป็นผู้จัดการให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้น
4. การบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อม บรรยากาศของการเรียนรู้

3.5 คุณลักษณะพิเศษของแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

รักกิจ ศรีสรินทร์ (2552) เจ้าหน้าทีวิเคราะห์สัมพันธ 7 กองการต่างประเทศ สำนักงาน ปลัดกระทรวงมหาดไทย ได้แปลและเรียบเรียง เรื่อง * Lifelong Learning, Policy Brief, Organization for Economic Co-operation and Development: OECD 2004 เกี่ยวกับคุณลักษณะพิเศษของ แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องมีมุมมองแบบองค์รวม (Comprehensive View) ที่ครอบคลุมกิจกรรมการเรียนรู้ทุกด้าน โดยมีเป้าหมายที่จะปรับปรุง ความรู้และความสามารถในการแข่งขันของบุคคล ที่ปรารถนาเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะ 4 ประการของแนวคิดการเรียนรู้ ได้แก่

1. มีมุมมองอย่างเป็นระบบ สิ่งนี้คือคุณลักษณะที่พิเศษที่สุดของการเรียนรู้ตลอดชีวิต กรอบแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของโอกาส การเรียนรู้ ที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบที่มีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งครอบคลุมวงจรชีวิตทั้งหมด และ ประกอบด้วยรูปแบบ ต่าง ๆ ของการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
2. มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการเปลี่ยนจากมุ่งเน้นด้านอุปทาน (Supply) เป็นศูนย์กลาง ในรูปแบบการจัดการศึกษาเชิงสถาบันที่เป็นทางการ ไปสู่ด้านอุปสงค์ (Demand) ที่ตอบสนอง ความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก
3. มีแรงจูงใจที่จะเรียน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่อง ตลอดชีวิต ทั้งนี้ต้องมุ่งเน้นที่จะพัฒนาขีดความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ที่ตนเองเป็นผู้ชี้นำ
4. มีวัตถุประสงค์ของนโยบายการศึกษาที่หลากหลาย มุมมองวงจรชีวิตที่ให้ความสำคัญ กับเป้าหมายการศึกษาที่หลากหลาย อาทิ การพัฒนานุคลิกภาพ การพัฒนาความรู้ วัตถุประสงค์

ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการจัดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์เหล่านี้ อาจเปลี่ยนไปในแต่ละช่วงชีวิตของคนๆ หนึ่ง

3.6 กิจกรรมการเรียนรู้

บรรลु ศิริพานิช (2538, น. 42-43) ได้กล่าวในคู่มือผู้สูงอายุฉบับสมบูรณ์เกี่ยวกับ กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุว่า ในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าในเรื่องความรู้มากมาย มีคนต้องการหรือจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง เมื่ออยู่ในวัยกำลังทำงานก็ต้องเรียนรู้เพื่อให้ทันความก้าวหน้า แม้เกษียณอายุการงานแล้ว การเรียนรู้ก็ยังมีอย่างต่อเนื่องเพื่อสนองความอยากรู้ อยากรูเห็น ความพึงพอใจหรือเพื่อการดำเนินกิจกรรมบางอย่างให้ประสบความสำเร็จ คนทุกคน จำเป็นต้องพัฒนาให้มีนิสัยศึกษาหาความรู้ และนิสัยนี้จะต้องต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย การกระตุ้นให้มีนิสัยต้องการศึกษาหาความรู้มีแนวทาง ดังนี้

1. เลือกเรียนรู้สิ่งที่ชอบและสนุกสนาน ข้อนี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ลองประเมินตัวเองว่า เหมาะสมและถนัดเรื่องใดบ้าง อย่าไปดิ้นรนเสียแต่เริ่มแรกว่าไม่สามารถทำได้ คนเรามีความสามารถ มีความถนัดในบางอย่าง อยู่ที่ว่าจะให้โอกาสเรียนรู้สิ่งใหม่เพิ่มเติม และกระตุ้นให้ อยากรู้กับตนเองหรือไม่ หากให้โอกาสการเรียนรู้เพิ่มเติมก็จะประสบความสำเร็จได้อย่าง ไม่น่าเชื่อ

2. การเรียนรู้ในเรื่องที่ต้องใช้ความจำ จะเป็นเรื่องลำบากสำหรับผู้สูงอายุ แต่จะ ทดแทนได้โดยความจริงที่ว่า ให้เรียนรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้เก่า และความชำนาญเก่า จะช่วยในเรื่องความจำได้ง่ายขึ้น

3. ให้กำหนดมาตรฐานว่ามีความสามารถขนาดใด อย่างตั้งความปรารถนาไว้มาก ในระยะแรกต้องเริ่มต้นที่ละน้อยแล้วค่อยๆ เพิ่มมาตรฐานขึ้นเรื่อยๆ ความสามารถในการเรียนรู้ ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากการฝึกปฏิบัติและการชักชวนกระตุ้นเตือน

4. ต้องหัดนิสัยในการอ่านกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ก่อนที่เกษียณอายุการงาน อย่าแก้ตัวว่าไม่มีเวลา เพราะการกระตุ้นเตือนให้อ่านจะช่วยในการทำงานด้วย

5. รวมเพื่อน และกลุ่มการศึกษาเพื่อหาความรู้

6. หากไม่คุ้นเคยกับการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ต้องเข้าศึกษาเรียนรู้ในโปรแกรมที่ องค์การต่างๆ จัดสอนขึ้น

3.7 ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต

รุ่ง แก้วแดง (2543, น. 20-21) ได้กล่าวเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตใน ศตวรรษที่ 21 : ในสหราชอาณาจักรว่า ในยุทธศาสตร์ที่ 7 เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการเข้าถึง สารสนเทศ คำปรึกษา และการแนะแนว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเตรียมการเพื่อ ความทันสมัย จะทำให้สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ และสามารถวางแผนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในชีวิต ตนเองได้ โดยมีผู้เชี่ยวชาญคอยให้คำปรึกษาแนะแนวสำหรับการทำงานในอนาคต แบบตัวต่อตัว ตั้งแต่ข้อมูลเบื้องต้นไปจนถึงข้อมูลละเอียด โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย หรือคิดค่าใช้จ่ายเพียงเล็กน้อย เพื่อให้คนทำงานทุกคนได้รับโอกาสเรียนรู้ใหม่

จะกล่าวโดยรวมได้ การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง กระบวนการที่มีผลต่อการเรียนรู้ การทำความเข้าใจ การรับรู้ มีทักษะ เจตคติ คุณธรรม และจริยธรรม โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ได้ เพื่อให้พัฒนาคุณภาพชีวิตได้เต็มศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เกิดจนตายตลอดชีวิต จากบุคคล หรือสถาบันใดๆ โดยเป็นเรื่องของการศึกษาที่หลากหลายและต่อเนื่อง ไม่แก่เกินเรียน เรียนรู้อะไร ก็ทันกันหมด โดยยึดผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง

4. แนวคิดเทคโนโลยีสารสนเทศ การใช้คอมพิวเตอร์ในผู้สูงอายุ เพื่อการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

4.1 เทคโนโลยีสารสนเทศ

พรณี สวนเพลง (2552, น. 83) เทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง การประยุกต์เอา ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์มาจัดการสารสนเทศที่ต้องการ โดยอาศัยเครื่องมือทางเทคโนโลยีใหม่ๆ ประกอบด้วย เทคโนโลยีแกนหลักสองสาขา ได้แก่ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสื่อสาร โทรคมนาคม กระบวนการจัดการสารสนเทศ ตั้งแต่การเสาะแสวงหาวิเคราะห์ การจัดเก็บ การจัดการ และการเผยแพร่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ความถูกต้อง ความแม่นยำ และความรวดเร็วทันต่อการนำไปใช้ประโยชน์ และเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์จะช่วยทำงานด้านการจัดเก็บ บันทึก และประมวลผลข้อมูลให้รวดเร็วและถูกต้อง ก่อให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขัน และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

เทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง เทคโนโลยีที่ใช้จัดการสารสนเทศ เป็นเทคโนโลยี ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล การแสดงผล การทำสำเนา และ

การสื่อสารโทรคมนาคม เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลเข้าสู่ระบบ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การพิมพ์ป้อนทางแป้นพิมพ์ การใช้เครื่องอ่านรหัสแท่ง (bar code) การประมวลผล เป็นการนำเสนอข้อมูลที่เก็บมาได้ เข้าสู่กระบวนการประมวลผลตามต้องการ เช่น การคำนวณ การเรียงลำดับข้อมูล แยกเป็นกลุ่ม ฯลฯ ส่วนใหญ่จะดำเนินการด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ จากส่วนสำคัญที่เรียกว่า ชิพในหน่วยซีพียู การแสดงผลลัพท์ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีในการแสดงผลลัพท์ ซึ่งสามารถเป็นตัวหนังสือ รูปภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวแบบวีดิทัศน์ หรือเสียง การทำสำเนา เป็นการทำสำเนาข้อมูลหรือสารสนเทศที่จัดเก็บไว้ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ชนิดต่างๆ ให้มีหลายชุด เพื่อสะดวกต่อการเก็บรักษา และการนำไปใช้ อุปกรณ์ที่ใช้ทำสำเนา เช่น เครื่องพิมพ์ เครื่องถ่ายภาพเอกสาร แผ่นบันทึก ฮาร์ดดิสต์หรือ CD-ROM การสื่อสารโทรคมนาคม เป็นวิธีการที่จะส่งข้อมูลจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งอาจส่งกระจายไปยังปลายทางครั้งละหลายๆ อุปกรณ์ที่ใช้ ได้แก่ โทรศัพท์ โทรสาร วิทยุ โทรทัศน์ เครือข่ายคอมพิวเตอร์ คลื่นวิทยุ ดาวเทียม ฯลฯ (กูรูของกูเกิ้ล, 2552)

จากเว็บไซต์ไทยเกมได้ให้ความหมายคำว่าเทคโนโลยี หมายถึง การประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ต่องานปฏิบัติทั้งหลาย เพื่อให้งานนั้นมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพสารสนเทศ หมายถึง ข่าวสารที่สำคัญ เป็นระบบข่าวสารที่กำหนดขึ้น และจัดทำขึ้นภายในองค์การต่างๆ ตามความต้องการของเจ้าของหรือผู้บริหารองค์การนั้นๆ สารสนเทศ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า **Information** สำหรับคำว่า Information นั้น พจนานุกรมเว็บสเตอร์ให้ความหมายไว้ว่า ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าสารสนเทศ เป็นความรู้และข่าวสารที่สำคัญที่มีลักษณะพิเศษ ทั้งในด้านการได้มาและประโยชน์ในการนำไปใช้ปฏิบัติ (ไทยเกมมิ่ง, 2552)

กล่าวโดยสรุปว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง การประยุกต์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ มาจัดการสารสนเทศที่ต้องการ โดยอาศัยเครื่องมือทางเทคโนโลยีใหม่ๆ ด้านโดยคอมพิวเตอร์ ซึ่งมีความสามารถรับคำสั่ง และจัดการประมวลผลข้อมูลให้รวดเร็วและถูกต้อง ซึ่งสามารถแสดงผลเผยแพร่ ออกเป็นตัวหนังสือ รูปภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวแบบวีดิทัศน์ หรือเสียง ตลอดจนทำสำเนา จัดเก็บรวบรวมข้อมูล สะดวกต่อการเก็บรักษา และการนำไปใช้ช่วยให้เกิดประโยชน์และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

4.2 การใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพื่อผู้สูงอายุ

4.2.1 ความสำคัญการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตในผู้สูงอายุ

ทศพนธ์ นรทัศน์ (2552, น. 9-10) ได้มีบทความใน ชมรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อความเท่าเทียม ICT ในเรื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ว่า คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมต่อเข้าสู่โลกออนไลน์ของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งเต็มไปด้วยบริการที่หลากหลายอันเป็นแหล่งสาระความรู้ ความบันเทิงแก่ผู้สูงอายุ ได้แก่ เว็บไซต์ต่างๆ ที่สามารถให้ข้อมูลทุกอย่างที่อยากรู้ (จนมีผู้กล่าวไว้ว่าเว็บไซต์คือห้องสมุดที่ใหญ่ที่สุดในโลก) บริการรับ-ส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การสืบค้นข้อมูลออนไลน์ การสนทนาออนไลน์ เป็นต้น ผู้สูงอายุหลายท่านอาจจะคุ้นเคยกับการใช้งานเครื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเป็นอย่างดีในช่วงวัยก่อนเกษียณ การทำงาน และท่านเหล่านั้นก็คงจะประจักษ์ด้วยตนเองแล้วว่าคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตนั้น มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้เพียงใด แต่ผู้สูงอายุหลายท่านก็ไม่คุ้นเคย หรือไม่เคยใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตมาก่อน ก็อาจมีความรู้สึกว่าการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเป็นสิ่งที่ยุ่งยากต่อการใช้งาน และทันสมัยเกินไปสำหรับตนเอง

จากผลการสำรวจและประมาณการแนวโน้มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุได้เริ่มหันมาให้ความสำคัญในการที่จะใช้คอมพิวเตอร์สำหรับการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ตนเองสามารถเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเหล่านั้นในโลกยุคข้อมูลข่าวสาร (Information age) ตัวอย่างกลุ่มผู้สูงอายุที่ได้รวมตัวกันเพื่อนำคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยรวมกลุ่มกันภายใต้ชื่อ ชมรม โอพีพีวายคลับ (Old People Playing Young Club : OPPY Club) ซึ่งเป็นชมรมคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพื่อผู้สูงอายุ ที่สามารถดำเนินการได้สัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม คุณหญิงรัชณี จาติกวณิช ประธานชมรมโอพีพีวายคลับ (OPPY Club) ผู้ก่อตั้งและเป็นผู้ขยายโอกาสให้แก่ผู้สูงอายุทั้งหลายได้รู้จักใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของชมรมว่าเกิดจากความสนใจในเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่กำลังก้าวเข้าสู่แต่ละบ้าน แต่ละครบครัวอย่างรวดเร็วประกอบกับความเป็นจริงในสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนไป ผู้สูงอายุต้องทำกิจกรรมเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับตนเองและสังคมมากยิ่งขึ้น เพราะอินเทอร์เน็ตเป็นแหล่งรวมความรู้ที่ใหญ่ที่สุดในโลก กอปรกับทฤษฎีที่ว่า คนเราสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต จึงเป็นที่มาของการเปิดชมรม โอพีพีวายคลับ เพื่อให้ผู้สูงวัยตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป ได้เรียนรู้เทคโนโลยีร่วมสมัย และใช้ประโยชน์จากการเป็นแหล่งความรู้ขนาดใหญ่ในโลกไซเบอร์

ศิริวรรณ อนันต์โต (2552, น. 16) กล่าวไว้เกี่ยวกับสาเหตุที่ผู้สูงอายุใช้อินเตอร์เน็ตเพื่อ หาข้อมูลและข่าวสาร ต้องการตามเหตุการณ์และตามทันลูกหลาน หาข้อมูลเกี่ยวกับการงาน หาข้อมูลเกี่ยวกับการเรียน ติดต่อผู้คน และเพื่อความบันเทิง โดยได้กล่าวสาเหตุของผู้สูงอายุไม่เคยใช้คอมพิวเตอร์และอินเตอร์เน็ตแต่ต้องการใช้มีดังนี้ ใช้ติดตามข่าว ค้นหาข้อมูล รับ-ส่งอีเมลล์ ติดต่อผู้คน และเพื่อความบันเทิง

4.2.2 ปัจจัยส่งเสริมการใช้อินเทอร์เน็ตในผู้สูงอายุ

จันทนา ทองประยูร (2552, น. 6) ได้กล่าวไว้ เกี่ยวกับปัจจัยส่งเสริมการใช้อินเทอร์เน็ตในผู้สูงอายุดังนี้

1. การรับรู้ประโยชน์จากการใช้ ครอบครัว ลูกหลาน ศูนย์และชมรมของผู้อยู่ในวัยชรา ชมรมคอมพิวเตอร์ เป็นผู้กระตุ้นให้ผู้สูงอายุใช้อินเตอร์เน็ต
2. ราคาคอมพิวเตอร์ที่ถูกลง ทักษะในการใช้เทคโนโลยี ความสามารถในการเข้าถึง
3. การสนับสนุนของรัฐโดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในการเข้าถึงและใช้เทคโนโลยี การให้บริการผ่านเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์อย่างทั่วถึง และออกแบบระบบให้ผู้สูงอายุใช้งานได้ง่ายที่สุด

เช่นเดียวกันทางศิริวรรณ อนันต์โต (2552, น. 15) ได้กล่าวไว้ เกี่ยวกับการปัจจัยใช้อินเตอร์เน็ตของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุต้องการศึกษาด้วยตนเอง ต้องการความสนุก ต้องการหาข้อมูลและอีเมลล์ ที่ทำงานอบรมให้ การงานบังคับ และลูกหรือคนในครอบครัวสอนให้ใช้อินเตอร์เน็ต

4.2.3 การสอนคอมพิวเตอร์ในผู้สูงอายุ

การเริ่มต้นเพื่อการเรียนรู้คอมพิวเตอร์และอินเตอร์เน็ตของผู้สูงอายุ

ทศพนธ์ นรทศน์ (2552, น. 12-13) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับความสำเร็จการเริ่มต้นเพื่อการเรียนรู้คอมพิวเตอร์และอินเตอร์เน็ตของผู้สูงอายุ คือ

1) ให้ลูกหลานในครอบครัวช่วยสอนวันละเล็กน้อยซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว ซึ่งตรงกันกับ ศิริวรรณ อนันต์โต (2552, น. 15) ได้กล่าวไว้ในเอกสารประกอบคำบรรยายเกี่ยวเรื่อง การใช้อินเทอร์เน็ตในผู้สูงอายุ ต้องมีลูกหรือคนในครอบครัวสอนให้ใช้อินเตอร์เน็ตจึงจะประสบความสำเร็จ

2) กรณีที่ผู้สูงอายุมีรายได้เพียงพอก็ไปสมัครเล่นกับบริษัท/สถาบัน/องค์กรที่เปิดสอนคอมพิวเตอร์และอินเตอร์เน็ตสำหรับผู้สูงอายุ (ค่าลงทะเบียนจะอยู่ประมาณ 2,500-3,500 บาท) ซึ่งปัจจุบัน มีชมรม โอฟีฟิวยายคลับ (Old People Playing Young Club: OPPY Club)

ได้ดำเนินการจัดฝึกอบรมความรู้ทางคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตให้กับกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ชื่อหลักสูตรที่ดึงดูดใจว่า “มือใหม่หัดเล่นคอมพิวเตอร์” หรือชื่อหลักสูตรอย่างเป็นทางการว่า “หลักสูตรคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ” หลักสูตรนี้ ได้รับการออกแบบมาให้เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีความรู้พื้นฐานด้านการใช้งานคอมพิวเตอร์มาก่อน ทำการสอนโดยครูผู้สอนที่มีความชำนาญในการถ่ายทอดความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้อบรมจะได้รับคู่มือประกอบการเรียนที่ง่ายต่อการเรียนรู้ และทำความเข้าใจ และที่สำคัญคือการสอนจะดำเนินไปอย่างช้าๆ นอกจากนี้ชมรม OPPY ได้มีการจำกัดจำนวนผู้เรียน เพื่อที่จะสามารถดูแลได้อย่างใกล้ชิดและทั่วถึงการเรียนการสอนแต่ละครั้งจะใช้เวลา 3 ชั่วโมง โดยแบ่งช่วงเวลาเรียนเป็น 2 ช่วง เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการพักผ่อนเพื่อรับประทานอาหารว่าง และพูดคุยกับเพื่อนสมาชิก ระยะเวลาในการอบรม: 30 ชั่วโมง (10 ครั้ง) โดยมีรายละเอียดของหลักสูตร ซึ่งผู้เขียนขอยกมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

หัวข้อที่ 1: การใช้งานคอมพิวเตอร์เบื้องต้น (ครั้งที่ 1)

- รู้จักส่วนประกอบหลักของเครื่องคอมพิวเตอร์
- วิธีการเปิดและปิดเครื่องคอมพิวเตอร์
- องค์ประกอบต่างๆ ที่อยู่บนหน้าจอ
- การใช้เมาส์
- การเปิดและปิดโปรแกรม
- การใช้คีย์บอร์ด

หัวข้อที่ 2: การค้นหาข้อมูลข่าวสารบนอินเทอร์เน็ต (ครั้งที่ 2-4)

- ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต
- อุปกรณ์และสิ่งจำเป็นสำหรับการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต
- บริการต่างๆ บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต
- การใช้บริการด้านข้อมูลข่าวสาร
- การใช้งานโปรแกรม Web Browser
- การท่องเว็บเบื้องต้น
- การเปิดเว็บไซต์ที่ทราบที่อยู่ของเว็บไซต์แล้ว
- การเลือกที่อยู่ของเว็บไซต์ที่ผ่านการเยี่ยมชมแล้วจาก Address Bar
- การใช้ Search Engines ในการค้นหาข้อมูล

- การบันทึกรูปภาพจากเว็บไซต์ และการเปิดดูรูปภาพที่บันทึกไว้
- การสร้าง Connection เพื่อเชื่อมต่อเครื่องคอมพิวเตอร์เข้าสู่ศูนย์บริการอินเทอร์เน็ต

หัวข้อที่ 3: การใช้บริการฟรีอีเมล Yahoo! (ครั้งที่ 5-7)

- ความรู้พื้นฐานเรื่องการใช้บริการฟรีอีเมล
- การรับ-ส่งจดหมาย
- การเปิดอ่านจดหมาย
- การตอบจดหมาย
- การส่งไฟล์ข้อมูลแนบไปกับจดหมาย
- การเปิดไฟล์ข้อมูลที่แนบมากับจดหมายที่ได้รับและการบันทึกไฟล์แนบเก็บไว้ใช้งาน
- การลบจดหมาย

หัวข้อที่ 4: การรับส่งการ์ดอวยพรอิเล็กทรอนิกส์ E-card (ครั้งที่ 8)

- ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับบัตรอวยพรอิเล็กทรอนิกส์
- แนะนำเว็บไซต์ที่ให้บริการส่ง E-Card ฟรี
- ฝึกทักษะการส่ง E-Card จากเว็บไซต์ Bluemountain.com
- การรับและเปิดอ่านบัตรอวยพรอิเล็กทรอนิกส์

หัวข้อที่ 5: การจดบันทึกด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ (ครั้งที่ 9-10)

- การบันทึกเอกสารใหม่
- การพิมพ์ข้อความ การตกแต่งตัวอักษร และการจัดตำแหน่งข้อความ
- การพิมพ์แบบแสดงรายการ
- การนำรูปภาพมาประกอบเอกสาร
- การพิมพ์ข้อความในส่วนของ Header และ Footer
- การจัดข้อมูลให้เป็นระเบียบด้วยตาราง
- การพิมพ์เอกสารออกทางเครื่องพิมพ์

สำหรับผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตขั้นพื้นฐานมาแล้วทางชมรมฯ ก็จะจัดให้มีกิจกรรมเสริมทักษะการใช้งานคอมพิวเตอร์ให้กับสมาชิกเพิ่มเติม

เพื่อเพิ่มทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมต่างๆ แบ่งออกเป็น Workshop ที่ใช้ระยะเวลาเพียง 3 ชั่วโมงในการเรียนต่อ หนึ่ง Workshop ได้แก่

- Workshop 1: การออกแบบการ์ดอวยพร - การพิมพ์ซองจดหมาย
- Workshop 2: การทำนามบัตร
- Workshop 3: การสนทนาผ่านเครือข่ายด้วย MSN Messenger
- Workshop 4: เทคนิคการปรับแต่งสีและแสงเงาของภาพถ่าย
- Workshop 5: การสร้างวีซีดีภาพถ่ายประกอบเสียงเพลง

ชมรม โอพีพีวายคลับ กล่าวว่า “ในการสอนผู้สูงอายุนั้น ต้องสอนตั้งแต่เริ่มแรก และใช้ภาษาที่ง่ายที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่ผู้สูงอายุที่เข้ามาเรียนรู้การใช้อินเทอร์เน็ตมักใช้ตรวจสอบ (Check) จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่มีผู้ส่งมาถึงตนเอง เข้าไปในเว็บไซต์ต่างๆ เพื่อค้นหาข้อมูลตำราอาหาร พิมพ์ข้อความในไมโครซอฟท์เวิร์ด และอ่านข่าวประจำวัน นับได้ว่าชมรมโอพีพีวายคลับ เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของความสำเร็จในการนำคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ให้เป็นผู้สูงอายุที่มีความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

3) ถ้าไม่มีรายได้เพียงพอหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ต้องจัดฝึกอบรมให้ผู้สูงอายุในราคาที่ถูก หรือก็ไม่คิดค่าใช้จ่าย เป็นการกระจายเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทั่วประเทศ โดยมีหลักสูตรอบรมแบบเร่งรัด (2 วัน) เช่น การแนะนำเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และระบบปฏิบัติการเบื้องต้น, การใช้งานสืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์, การรับ-ส่ง e-Mail, การใช้อินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัย, การเลือกซื้อคอมพิวเตอร์

www.equitable-society.com ซึ่งเป็นเว็บไซต์ของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้กล่าวไว้ว่า ในปัจจุบันภาครัฐได้มี โครงการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT ของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น (บางบอน กรุงเทพมหานคร) ก็ได้เปิด "โครงการการอบรมคอมพิวเตอร์ผู้สูงอายุ" จากนโยบายและยุทธศาสตร์ภาครัฐในการส่งเสริมและพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีแผนพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT ปี พ.ศ. 2551-2553 รองรับ โดยได้ดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญเพื่อให้บริการประชาชน ได้แก่ การติดตั้งโทรศัพท์พื้นฐาน ตลอดจนการพัฒนาโครงข่ายโทรคมนาคมทั่วประเทศเพื่อให้ประชาชนทั่วทุกภูมิภาคสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านทางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินนโยบายเพื่อเพิ่มปริมาณการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยจัดทำโครงการคอมพิวเตอร์

ราคาถูกลง เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อ ใช้ประโยชน์ในการ ประกอบอาชีพ การศึกษา ฯลฯ จึงเป็นการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ Bridging Digital เพื่อให้เกิดการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมต่อไป อย่างไรก็ตาม การ ดำเนินนโยบายดังกล่าว จะต้องดำเนินการควบคู่กับการส่งเสริมและพัฒนากาใช้เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร ได้แก่ การฝึกอบรม การประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ความรู้ด้าน ICT ให้แก่ประชาชน เพื่อให้สามารถใช้งานคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต เพื่อศึกษา ค้นคว้า ข้อมูล ข่าวสาร ได้ตลอดเวลาและในทุกสถานที่ นอกจากนี้ ยังเป็นการพัฒนาศักยภาพ ของประชาชนให้ สามารถใช้บริการอิเล็กทรอนิกส์ (e-services) ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้จะเป็นการอำนวยความสะดวกในการบริการแก่ประชาชน ในลักษณะ One – Stop Service ได้อย่างเต็มรูปแบบ ในปัจจุบันคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตมีความสำคัญต่อการ ดำรงชีวิตของประชาชนในทุกระดับที่รวมทั้งกลุ่มคนพิการและผู้ด้อยโอกาสต่างได้รับประโยชน์จาก การพัฒนาเทคโนโลยีดังกล่าว ซึ่งกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในฐานะ ผู้รับผิดชอบในการลดช่องว่าง ความเหลื่อมล้ำทางสังคมให้การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ จึงได้ ดำเนินโครงการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT ด้วยการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมความรู้ ทางด้าน ICT ให้กับผู้ด้อย โอกาสในสังคม กับผู้สูงอายุ ทำให้สามารถนำ ICT มาใช้เป็นช่องทางใน การเข้าถึงองค์ความรู้ได้ทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง และสามารถนำไปต่อยอดความรู้ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต รวมถึง สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ ในปี 2553 ตั้งเป้าหมายจัดอบรม ความรู้ด้าน ICT สำหรับผู้ด้อยโอกาสในสังคม อาทิเช่น คนพิการ, ผู้สูงอายุ, เด็กเร่ร่อน, เด็กกำพร้า, สตรี เป็นต้น ในเขตกรุงเทพและปริมณฑล และในส่วนภูมิภาค จำนวน ไม่น้อยกว่า 400 คน และ จำนวนไม่น้อยกว่า 8 รุ่น (โครงการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT, 2552)

4.2.4 ประโยชน์ของคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตในผู้สูงอายุ

ศิริวรรณ อนันต์โต (2552, น. 18) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับประโยชน์ของ อินเทอร์เน็ต ช่วยให้ผู้สูงอายุทันข่าว ทันโลก เป็นแหล่งข่าวและความรู้ ช่วยเพิ่มประสบการณ์ชีวิต เป็นแหล่งความบันเทิง ช่วยฆ่าเวลาและความเบื่อหน่าย มีข้อมูลมากมาย ค้นหาได้รวดเร็ว และ สะดวกประหยัดเวลา โดยทศพนธ์ นรทัศน์ (2552, น. 15-19) ได้มีบทความใน ชมรมเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารเพื่อความเท่าเทียม ICT ในเรื่อง คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพื่อ พัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ประโยชน์ของอินเทอร์เน็ตกับผู้สูงอายุว่า มิใช่เรื่องยากที่จะศึกษาหา ความรู้ แต่ก่อนอื่นต้องมาทำความรู้จักกับอินเทอร์เน็ต ผู้สูงอายุเองสามารถเรียนรู้การใช้ อินเทอร์เน็ตร่วมกับเด็ก หรือลูก หลานในครอบครัว ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันใน

ครอบครัว ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าสามารถพูดคุยและให้คำปรึกษา แนะนำแก่ลูกหลานได้ ในขณะเดียวกันผู้สูงอายุก็จะได้เรียนรู้วิทยาการใหม่ๆ ด้วย เนื่องจากอินเทอร์เน็ตไม่ใช่สิ่งไกลตัว สามารถเรียนรู้ได้ทุกเพศทุกวัย ทำให้ก้าวทันโลก เป็นคนทันสมัย และช่วยฝึกสมองฝึกความจำไว้ให้กับผู้สูงอายุ เป็นการป้องกันโรคอัลไซเมอร์ สำหรับการใช้อินเทอร์เน็ตจะช่วยผู้สูงอายุได้อย่างไรนั้น มีหลัก 3 ประการคือ

(1) ใช้เพื่อการค้นหาข้อมูลที่ต้องการ

(2) การคัดลอก (Copy & Paste) เอกสารเมื่อได้ข้อมูลที่ต้องการแล้วสามารถคัดลอกเพื่อเก็บไว้

(3) การใช้สื่อสารผ่านจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-Mail)

การใช้บริการอินเทอร์เน็ต สามารถรับชมรายการโทรทัศน์แบบออนไลน์ หรือคลิปวิดีโอ (VDO Clip) ของรายการต่างๆ ย้อนหลัง การอ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์และทันต่อเหตุการณ์ การส่งบัตรอวยพรทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-card) โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ เพียงแต่คนที่เราต้องการส่งบัตรอวยพรไปให้นั้นต้องใช้ระบบอินเทอร์เน็ตด้วย จึงจะสามารถส่งผ่านข้อมูลต่างๆ ถึงกันได้ อินเทอร์เน็ตจึงเป็นสื่ออีกประเภทหนึ่งที่ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ได้ไม่ยากนักหากแต่เพียงมีความสนใจ และคิดว่าเป็นสิ่งที่น่าค้นคว้า น่าเรียนรู้ เพราะจะทำให้ผู้สูงอายุก้าวทันโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เป็นผู้สูงอายุรุ่นใหม่ที่ทันสมัยและก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ชมรมไอพีฟิวยาคลับ ได้ระบุถึงประโยชน์ที่ผู้สูงอายุจะได้รับจากการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ไว้ดังนี้

1) ลดช่องว่างระหว่างวัย

ผู้สูงวัยที่ห่างไกลเทคโนโลยีมักจะมีช่องว่างระหว่างตนเองกับบุตรหลาน ในขณะที่บุตรหลานใช้ชีวิตส่วนหนึ่งอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์ ผู้สูงวัยในบ้านก็มักจะถูกทอดทิ้งให้อยู่โดดเดี่ยวเดียวดาย เพราะคุยกับลูกหลานเรื่องเทคโนโลยีไม่ได้ และเมื่อไม่สามารถเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยได้แล้ว ก็ทำให้เกิดโรคซึมเศร้า เหงา เบื่อหน่าย และในที่สุดอาจจะไม่สบาย การที่ผู้สูงวัยหันมาสนใจในเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตนั้น ทำให้สามารถลดช่องว่างระหว่างตนเองและลูกหลานได้ เนื่องจากเมื่อมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการใช้เทคโนโลยีนี้แล้ว นอกจากจะสามารถพูดคุยกับบุตรหลานเป็นภาษาเดียวกันแล้ว ยังสามารถมีกิจกรรมร่วมกันได้เป็นอย่างดี อาทิเช่น การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์คุยกัน การแลกเปลี่ยนความรู้หรือข้อมูลที่ทันต่อโลกทันต่อเหตุการณ์ เนื่องจากได้มีโอกาสเปิดโลกกว้างผ่านทางอินเทอร์เน็ต การถ่ายภาพดิจิตอล และส่งภาพให้สมาชิกภายในครอบครัวดูผ่านทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

2) สร้างสังคมใหม่ให้กับผู้สูงวัย

ผู้สูงวัยที่อยู่ในวัยเกษียณ หรือผู้สูงวัยที่มีเวลาว่างจากการทำภารกิจหลักๆ ในการที่ได้มารวมกลุ่มกันกับคนวัยเดียวกัน เพื่อเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ โดยเฉพาะคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต นอกจากจะเป็นการจัดความกลัวๆ กล้าๆ แล้ว ยังทำให้ได้พบเพื่อนใหม่ๆ ที่หลากหลายประสบการณ์ ทำให้ได้มีโอกาสคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน คลายเหงาและได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน การทำกิจกรรมสนุกๆ ร่วมกัน จะทำให้คลายเหงา คลายความเครียดได้เป็นอย่างดี และเมื่อผู้สูงวัยมีอะไรสนุกๆ ที่ได้ทำตลอดเวลา จะทำให้ร่างกายแข็งแรงจิตใจเบิกบาน ไม่ป่วยง่าย และจะทำให้ดูกระตือรือร้น เป็นผู้สูงวัยที่มีคุณภาพ ไม่ทำตัวให้เป็นภาระแก่บุตรหลาน ไม่เกิดการรอคอยว่าเมื่อไหร่ลูกหลานจะกลับมาบ้านเสียที เนื่องจากการได้ร่วมกิจกรรมกับเพื่อนๆ นั้นทำให้เวลาในวันหนึ่งๆ นั้น หมดไปอย่างมีคุณค่า

3) จัดความกลัวและเพิ่มความกล้าที่จะใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ให้กับผู้สูงวัย

การที่ผู้สูงวัยมีความรู้สึกที่ตนเองอายุมากเกินไปที่จะมาเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์นั้น จะทำให้เกิดความกลัวและทำให้เกิดความไม่มั่นใจในตนเองว่าจะสามารถทำได้ทั้งๆ ที่ที่บ้านก็มีเครื่องคอมพิวเตอร์ที่จะลองใช้งานได้ แต่เนื่องจากความกลัวว่า ตนเองจะไปทำเครื่องคอมพิวเตอร์ของลูกหลานเสียหาย เกรงว่าจะสร้างความรำคาญให้กับลูกหลานถ้าจะไปขอให้เขาช่วยสอนให้ เกรงว่าถ้าเขามาสอนให้แล้ว ตนเองทำไม่ได้ ก็อาจจะถูกตำหนิ และการที่จะไปสมัครเรียนรวมกับผู้ที่มีอายุน้อยกว่า ก็เกรงว่าจะตามไม่ทันและจะสร้างความรำคาญให้เพื่อนร่วมชั้นเรียน มีอะไรสงสัยก็คงไม่กล้าที่จะยกมือถาม เพราะอายเด็กๆ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ผู้สูงวัยไม่กล้าที่จะไปเรียน ชมรม OPPY จึงได้ช่วยให้ผู้สูงวัยที่อยู่ในวัยเดียวกันหรือใกล้เคียงกันได้มารวมตัวกัน เพื่อเรียนรู้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ด้วยความที่มีวัยใกล้เคียงกัน จะทำให้ท่านมีความรู้สึกที่อบอุ่น ไม่ต้องกลัวว่าตนเองจะเรียนไม่ทัน เมื่อไม่เข้าใจก็กล้าที่จะยกมือถาม ซึ่งสมาชิกร่วมห้องก็เข้าใจซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้สูงวัยหมดความกลัว และเพิ่มความกล้าในการใช้คอมพิวเตอร์ได้ในที่สุด

4) ทำให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้สูงอายุ

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า การมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น ย่อมประกอบด้วยสุขภาพกายและสุขภาพด้านจิตใจที่ดี ผู้สูงอายุก็เช่นเดียวกัน เพราะเมื่อผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดีแล้วผู้สูงอายุก็จะทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว และสังคมมากขึ้น ลดภาวะพึ่งพิงน้อยลง เป็นที่พึ่งทางจิตใจ เป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำต่างๆ แก่ลูกหลาน

และคนในครอบครัว หรือเป็นผู้ให้คำปรึกษาข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน อาทิเช่น กรณีวุฒิสภาธนาคารสมอง ซึ่งเกิดจากกระแสพระราชเสาวนีย์ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2543 เนื่องในมหามงคลวันเฉลิมพระชนมพรรษา (12 สิงหาคม 2550) โดยพระองค์ท่านทรงแนะนำให้หาผู้ที่เกษียณอายุแล้ว แต่ยังมีความรู้ความสามารถมาช่วยงาน เพื่อประโยชน์ส่วนร่วมของประเทศไทย ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นหน่วยทะเบียนกลางธนาคารสมอง มีหน้าที่รวบรวมข้อมูล จัดทำบัญชีหรือทำเนียบผู้ทรงคุณวุฒิ จำแนกเป็นสาขาความต้องการในการพัฒนาประเทศ และประสานเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ เพื่อจัดให้วุฒิสภาได้นำความรู้ ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญมาช่วยพัฒนาประเทศ ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นพลังในการพัฒนาประเทศต่อไป สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <http://brainbank.nesdb.go.th> ดังนั้น หากผู้สูงอายุมีความรอบรู้และทันเหตุการณ์ ทันต่อเทคโนโลยี โดยการหันมาให้ความสนใจ เรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองให้สูงขึ้น และนำความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญที่สั่งมาออกมาทำประโยชน์ให้กับสังคม ก็นำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในยุคโลกาภิวัตน์อย่างแท้จริง

4.2.5 ประเภทของเว็บไซต์ด้านผู้สูงอายุกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing)

ทศพนธ์ นรทัศน์ (2552, น. 20-21) ได้มีบทความใน ชมรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อความเท่าเทียม ICT ในเรื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ว่า จากความสามารถของเทคโนโลยีสารสนเทศ คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ได้ผสมผสานกับข้อมูลข่าวสารและการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) ทำให้เกิดเว็บไซต์ในรูปแบบที่ผู้ใช้สามารถมีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหาได้ด้วยตนเอง จากเดิมที่ผู้ใช้เป็นเพียงผู้เข้ามาอ่านข้อมูลในเว็บไซต์เพียงอย่างเดียว เรียกเว็บไซต์ประเภทนี้ว่า ประเภทบริการข้อมูลข่าวสาร หรือ Information ส่วนเว็บไซต์ที่ผู้ใช้สามารถมีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหาได้นั้น เรียกว่า เว็บไซต์ประเภทปฏิสัมพันธ์ หรือ Interactive เว็บไซต์เหล่านี้ ได้มีส่วนช่วยให้ผู้สูงอายุ ซึ่งมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมมา อันเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) มาถ่ายทอดออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ผ่านทางเว็บไซต์ โดยอาจอยู่ในรูปของความเห็น บทความ ตลอดจนข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบอื่น เช่น รูปภาพ วิดีทัศน์ (VDO Clip) ไฟล์เสียง (Audio Clip) เป็นต้น ซึ่งกระแสของเว็บไซต์รูปแบบใหม่ที่มีผู้ใช้มีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหา ได้แก่ บล็อก (Blog) และ วิกิพีเดีย (Wikipedia)

บล็อก (Blog หรือ Weblog) ถือเป็นเว็บไซต์อีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความรู้ได้ดีมาก จนเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ผู้ใช้สามารถสร้างบล็อกส่วนตัว ซึ่งเปรียบเสมือนเว็บไซต์ส่วนตัวได้ง่ายภายในไม่กี่นาที ผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องมีความรู้ในการเขียนเว็บไซต์ หรือการเขียนโปรแกรมใดๆ ทั้งสิ้น ไม่ต้องลงทุนหรือเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ในการเข้าใช้งานบล็อก นอกจากนี้จะเป็นช่องทางในการนำเสนอความรู้ ความคิดเห็นของตนเองแล้ว บล็อกยังเป็นช่องทางให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ต่อยอดความคิดกับผู้เข้ามาเยี่ยมชมเว็บบล็อกของแต่ละคน จากผู้ใช้ทุกเพศ ทุกวัยทั่วโลก ตัวอย่างเว็บบล็อกที่น่าสนใจสำหรับผู้สูงอายุ ก็คือ Gotoknow.org (สวเลี่ยมแก้ว, 2552) ซึ่งถือเป็นบล็อกเพื่อการจัดการความรู้ของประเทศไทย จัดทำขึ้นภายใต้การสนับสนุนของสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคมหรือ สคส. (www.kmi.or.th)

วิกิพีเดีย (Wikipedia) ถือเป็นเว็บไซต์สารานุกรมเสรีออนไลน์ (Free Encyclopedia) ที่ใหญ่ที่สุดในโลกออนไลน์และเป็นกระแสที่มาแรงในปัจจุบัน จน Don Tapscott และ Anthony D. Williams ได้แต่งหนังสือชื่อ “Wikinomics” ขึ้น เพื่อชี้ให้เห็นว่าโลกของเว็บไซต์ที่เปลี่ยนไปจากอดีต ข้อมูลสารสนเทศจากทุกมุมโลกในเว็บไซด์ถูกสร้างสรรค์โดยผู้ใช้อินเทอร์เน็ต วิกิพีเดียได้ถูกโลกธุรกิจนำมาใช้ประโยชน์และการแบ่งปันข้อมูลกับคนทั่วทั้งโลก วิกิพีเดีย (Wikipedia) คือ สารานุกรมเสรีหลายภาษาบนอินเทอร์เน็ต ที่ทุกคนสามารถอ่านและปรับปรุงเพิ่มเติมเนื้อหา ซึ่งทำให้วิกิพีเดียกลายเป็นสารานุกรมที่ได้รับการแก้ไขรวบรวมและดูแลรักษาจากอาสาสมัครหลายแสนคนทั่วโลก ผู้สูงอายุที่มีความประสงค์จะถ่ายทอดผลงานทางวิชาการ ความรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ในรูปของบทความ หรือข้อเขียน ก็สามารถนำเข้าสู่ข้อมูลในเว็บไซด์วิกิพีเดียได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ รวมทั้งการต่อยอด แก้ไข เพิ่มเติมบทความ ข้อเขียนของบุคคลอื่นในเว็บไซด์ดังกล่าวก็สามารถทำได้เช่นเดียวกัน เพื่อให้บทความ หรือข้อเขียนนั้นมีความถูกต้อง สมบูรณ์ มีความเชื่อถือได้ในการนำไปอ้างอิงและสร้างคุณค่าในข้อมูลสารสนเทศเหล่านั้น อันจะทำให้สังคมไทยและสังคมโลก เป็นสังคมฐานความรู้ (Knowledge Base Society) อย่างแท้จริงต่อไป ผู้สูงอายุที่สนใจเข้าใช้งานเว็บไซด์วิกิพีเดียสามารถเข้าใช้งานได้ที่ www.wikipedia.org (ซึ่งเป็นหน้าหลัก แล้วจึงเลือกภาษาที่ต้องการเข้าใช้งานเพราะหน้านี้จะมีลิงค์ (links) เชื่อมโยงไปยังวิกิพีเดียภาษาต่างๆ ทั่วโลก) หรือหากจะเข้าหน้าภาษาไทยโดยตรงก็เข้าไปได้ที่ <http://th.wikipedia.org>

4.2.6 แหล่งข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ

ทศพนธ์ นรทัต (2552, น. 20-21) ได้มีบทความใน ชมรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อความเท่าเทียม ICT ในเรื่อง คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ว่า การหาข้อมูลต่างๆ ทางเว็บไซต์เพิ่มเติม ก็สามารถใช้บริการ

เว็บไซต์สืบค้นข้อมูลอินเทอร์เน็ตประสิทธิภาพอย่าง www.google.com เพราะจะช่วยให้ท่านเข้าถึงเว็บไซต์หรือข้อมูลใดๆ ได้แม้ว่าท่านจะจำชื่อเว็บไซต์ไม่ได้ หรือไม่รู้ว่าจะหาข้อมูลนั้นที่ไหน โดยพิมพ์คำสำคัญ (Keyword) เท่าที่ทราบลงไป แล้วกด Enter เพียงเท่านี้ ท่านก็จะได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ (หรืออาจเกินกว่าที่ต้องการ หรืออาจไม่ตรงตามที่ต้องการเลยก็ได้) ดังที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เคยตรัสว่า “สมัยนี้อยากรู้เรื่องอะไรก็ไปถามหาจากศาสตราจารย์กู (Professor Goo) หรือ พระอาจารย์กู” นั่นคือ จากเว็บกูเกิล (www.google.com)

ตัวอย่างเว็บไซต์สำหรับผู้สูงอายุที่น่าสนใจ

- www.happyoppy.com ชมรม โอพีฟี่วายคลับ (Old People Playing Young Club : OPpy Club) : ให้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรม ของกลุ่ม ผู้สูงอายุ ที่เรียนรู้ใช้งาน คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต แนะนำเคล็ดลับ เกี่ยวกับ การดูแลรักษา สุขภาพ และ การทำอาหาร
- www.agingthai.com ศูนย์สมเด็จพระสังฆราชญาณสังวรเพื่อผู้สูงอายุ
- www.m-society.go.th กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- www.opp.go.th สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.)
- www.oppo.opp.go.th สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (Bureau of Empowerment for Older Persons)
- www.equitable-society.com โครงการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT ของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
- www.thaiinfonet.com/user/senior/ สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
- <http://hp.anamai.moph.go.th/soongwai/> ฐานข้อมูลเครือข่ายผู้สูงอายุทั้งในและต่างประเทศ
- <http://brainbank.nesdb.go.th> วุฒิสภาธนาคารสมอง
- www.bangkokhealth.com/old_htdoc/old_health.asp Bangkokhealth : สุขภาพผู้สูงอายุ
- www.elib-online.com/doctors/senile.html ห้องสมุด E-LIB : ผู้สูงอายุและการดูแล
- www.waithong.com วัยทอง : ข้อมูลเกี่ยวกับวัยทอง และปรึกษาแพทย์
- www.thaimental.com Thaimental สุขภาพจิตผู้สูงอายุ

- www.azthai.org สมาคมผู้ดูแลผู้ป่วยสมองเสื่อมประเทศไทย
- www.si.mahidol.ac.th/project/geriatrics/Thaiindex.htm เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ

ศิริราช : ส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และรักษาสุขภาพ

- www.yourhealthyguide.com เส้นทางสุขภาพ
- www.agingthai.org สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข
- www.banbangkhae.go.th ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมบ้านบางแค
- www.camillianchan.com บ้านผู้สูงอายุ คามิลเลียน โซเซียล เซนเตอร์ จันทบุรี
- <http://larndham.net> ลานธรรมเสวนา
- <http://dhamma.mitdb.com> กระดานสนทนาเรื่องธรรมะ
- <http://sathira-dhammasathan.org> เสถียรธรรมสถาน
- www.chulabook.com ศูนย์หนังสือจุฬาฯ จำหน่ายหนังสือออนไลน์
- www.un.org/esa/socdev/ageing/ United Nations Programme on Ageing
- www.inia.org.mt International Institute on Ageing, United Nations
- www.ifa-fiv.org International Federation on Ageing
- www.un.org/depts/dhl/olderpersons/ International Day of Older Persons

4.2.7 ปัญหาและอุปสรรค

ศิริวรรณ อนันต์โต (2552, น. 19) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับอุปสรรคของผู้สูงอายุที่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ตมากจาก ใช้คอมพิวเตอร์ไม่เป็น ไม่มีคนสอน คอมพิวเตอร์มีราคาแพงเกินไป ไม่มีคอมพิวเตอร์ที่บ้าน ไม่มีอินเทอร์เน็ต และมีปัญหาสุขภาพ

4.2.8 ข้อพึงระวังในการใช้งานคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตสำหรับผู้สูงวัย

ทศพนธ์ นรทัศน์ (2552, น. 21-23) ได้มีบทความใน ชุมชนเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อความเท่าเทียม ICT ในเรื่อง คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ว่าแม้ว่าคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตจะมีประโยชน์มหาศาล ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่เนื่องจากอินเทอร์เน็ตกลายเป็นเครื่องมือสำคัญด้านการตลาด การสื่อสาร และการค้าทั่วโลก ทำให้มีกลุ่มคนที่ไม่ประสงค์ดีจำนวนมากกำลังพยายามใช้อินเทอร์เน็ตแสวงหาประโยชน์เข้าตัว ไม่ว่าจะเป็นช่องทางทางโทรคมนาคม ไปจนถึงการก่ออาชญากรรมขโมยหมายเลขบัญชีธนาคารของผู้บริโภค ส่งผลให้ชีวิตในโลกไซเบอร์อาจได้รับอันตรายไม่น้อย และไม่แปลกที่จะมีบางคนเรียกโลกแห่งนี้เป็น “บ้านป่าเมืองเถื่อน” หรือ wild wild west แห่งสุดท้าย ดังนั้น ผู้สูงอายุจำเป็นต้องมีความรู้เท่าทันในการใช้งานคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัย ไม่ตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวงทางอินเทอร์เน็ต ดังนี้

1) ก่อนใช้งานคอมพิวเตอร์ ผู้สูงอายุควรได้รับคำแนะนำในการใช้งาน เบื้องต้นจากลูกหลาน หรือคนใกล้ชิดก่อนว่าควรจะใช้งานอย่างไร โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่เคยใช้งานคอมพิวเตอร์มาก่อน ควรจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่ ขั้นตอนการเปิด-ปิดเครื่อง การใช้งานโปรแกรมคอมพิวเตอร์เบื้องต้นโดยเฉพาะโปรแกรมในการเรียกดูข้อมูลจากเว็บไซต์ (Web browser) วิธีการรับ-ส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น จากนั้น ก็ค่อยเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตให้มากขึ้น ผ่านทางคนใกล้ชิด หรือเข้ารับการฝึกอบรมกับหน่วยงานข้างนอก รวมทั้งการศึกษาด้วยตนเองจากหนังสือ บทเรียนออนไลน์ (e-learning) CD-ROM สอนการใช้งานโปรแกรมต่างๆ หรือจากในเว็บไซต์ต่างๆ ก็จะทำให้ผู้สูงอายุมีความชำนาญในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตสูงขึ้นเรื่อย ๆ

2) ผู้สูงอายุจะต้องรู้จักป้องกันตนเองจากภัยคุกคามในโลกอินเทอร์เน็ต อาทิ เช่น ไวรัสคอมพิวเตอร์หรือภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่ปรากฏขึ้นโดยการติดตั้งโปรแกรมป้องกันไวรัสคอมพิวเตอร์และ Update ใหม่ทันทีที่มีการประกาศให้เข้าไป Update และควรใช้บริการสแกนไวรัสแบบเรียลไทม์ (Real time) เพื่อช่วยให้การท่องโลกอินเทอร์เน็ตมีความปลอดภัย รวมทั้งต้องตั้งค่า “Automatic Update” ในระบบปฏิบัติการ Windows ของเครื่องไว้ด้วย นอกจากนี้ยังต้องระวังเว็บไซต์ที่มีข้อแม้ให้ผู้ใช้ต้องติดตั้งซอฟต์แวร์ลงในคอมพิวเตอร์ และอย่าติดตั้งซอฟต์แวร์ใหม่จากเว็บไซต์แปลกหน้า นอกจากจะมั่นใจว่าเว็บไซต์หรือเจ้าของซอฟต์แวร์นั้นน่าเชื่อถือจริง สแกนโปรแกรมที่ดาวน์โหลดทางอินเทอร์เน็ตด้วยซอฟต์แวร์ป้องกันไวรัสและสไปยาแวร์ (Spyware) ที่ได้รับการ Update แล้ว ที่สำคัญคือ ให้ระวังจดหมายอิเล็กทรอนิกส์หน้าตาแปลกๆ อย่าเปิดไฟล์แนบท้าย หรือคลิกลิงค์ที่มาพร้อมกับจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่รู้จักหรือไม่น่าไว้วางใจ เพราะปัจจุบันจดหมายอิเล็กทรอนิกส์เป็นช่องทางสำคัญในการแพร่กระจายไวรัสคอมพิวเตอร์ประเภทต่างๆ รวมไปถึงการหลอกลวงนานาชนิด อาทิเช่น ท่านได้รับรางวัลต่างๆ โดยรางวัลนั้นมีมูลค่าจำนวนมาก หากหลงเชื่อก็จะตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวงและอาจเสียเงินเป็นจำนวนมากแก่มิจฉาชีพเหล่านั้น รวมทั้งไม่ควรเข้าไปยังเว็บไซต์ที่ไม่เหมาะสม เช่น เว็บไซต์ลามก เพราะเป็นแหล่งแพร่กระจายไวรัสคอมพิวเตอร์ที่สำคัญเช่นเดียวกัน

3) ในการใช้งานเว็บไซต์ หรือซอฟต์แวร์ที่ทำงานผ่านอินเทอร์เน็ต ไม่ควรกรอกข้อมูลบัตรเครดิต (เด็ดขาด) บัญชีเงินฝากธนาคาร หรือให้หมายเลขโทรศัพท์แก่คนแปลกหน้า เพราะผู้สูงอายุอาจตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวงอาจต้องสูญเสียทรัพย์สิน หรือเสียชีวิตได้ หากคนเหล่านั้น เป็นมิจฉาชีพ เช่น การขโมยเงินในบัตรเครดิต บัญชีเงินฝาก หรือมาขโมยทรัพย์สินในบ้านของท่าน

4) การสั่งซื้อสินค้าทางเว็บไซต์อาจทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าจะได้รับความสะดวกสบาย เช่นการสั่งซื้อหนังสือที่ต้องการ หรือสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ทำให้ไม่ต้องเสียเวลาเดินทางไปยังร้านค้า เพราะบางคนอาจมีปัญหาทางด้านสุขภาพ และสามารถรอรับสินค้าที่จะจัดส่งมาทางไปรษณีย์ หรือมาส่งที่บ้านพร้อมเก็บเงินค่าสินค้า หรือให้โอนเงินค่าสินค้าไปให้ก่อน ผู้เขียนขอแนะนำว่าการที่ผู้สูงอายุจะสั่งซื้อสินค้าใดๆ ทางเว็บไซต์นั้นควรดูว่าเว็บไซต์นั้นเป็นของหน่วยงาน บริษัทใด มีความน่าเชื่อถือหรือไม่ มีที่อยู่หมายเลขโทรศัพท์สำหรับให้ติดต่อบนเว็บไซต์นั้นหรือไม่ ผู้สูงอายุอาจใช้วิธีการโทรศัพท์ไปสอบถามให้แน่ใจก่อนสั่งซื้อและโอนเงินไป หรือควรสอบถามลูกหลาน คนใกล้ชิดให้แน่ใจเสียก่อน ที่ขอห้ามเด็ดขาดก็คือการชำระค่าบริการผ่านบัตรเครดิต โดยกรอกข้อมูลบัตรเครดิตผ่านทางเว็บไซต์นั้น เป็นวิธีการที่ค่อนข้างอันตรายมาก เพราะระบบรักษาความปลอดภัยข้อมูลบางแห่งอาจมีช่องโหว่ให้ผู้ไม่ประสงค์ดีลักลอบนำข้อมูลในบัตรเครดิตไปใช้ในทางที่ไม่ดีได้

5) ศึกษาพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ให้เข้าใจเพื่อไม่ให้เผลอไปกระทำความผิดโดยไม่ได้ตั้งใจ สามารถดูสาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ที่เว็บไซต์กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (www.mict.go.th)

6) เครื่องคอมพิวเตอร์ควรใช้จอประเภท LCD เพื่อถนอมสายของผู้สูงอายุ

7) ไม่ใช้เวลากับการเล่นคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตมากเกินไป เพราะจะทำให้ผู้สูงอายุขาดการออกกำลังกาย สุขภาพจะอ่อนแอลงได้ ผู้สูงอายุต้องแบ่งเวลาให้เหมาะสมในการออกกำลังกาย การให้เวลากับลูกหลานในครอบครัว การใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต และการพักผ่อนอย่างเพียงพอ

จะกล่าวโดยสรุปได้ว่า คงจะถึงเวลาแล้วที่สังคมจะได้หันมาให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ โดยใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคม และเกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติ โดยผู้สูงอายุได้เรียนรู้วิทยาการและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของโลกในยุคปัจจุบัน อันจะทำให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ตามวิสัยทัศน์ประเทศไทย ที่มุ่งพัฒนาสู่ ความรู้ เท้าทันโลก การใช้งานคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตแก่ผู้สูงอายุ มีทั้งผลบวกและผลลบ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สูงอายุต้องมีโอกาสในการศึกษา เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตได้อย่างถูกวิธี เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่างถูกต้อง

4.3 การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

4.3.1 สิทธิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านผู้สูงอายุ

1) แนวคิดขององค์การสหประชาชาติ

องค์การสหประชาชาติได้รับรองหลักการ 18 ประการสำหรับผู้สูงอายุเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2534 (มติที่ 46/91) ดังต่อไปนี้ (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2547)

การมีเสรีภาพ

(4) ผู้สูงอายุควรได้รับการฝึกอบรม และการศึกษาตามความเหมาะสม

2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

ได้ระบุสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้หลายประการ โดยมาตรา 56-62 กล่าวถึงสิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550, น. 36-39)

3) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

มาตรา 11 ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่างๆ

(2) การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2550, น. 8)

4) พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารทางราชการ พ.ศ. 2540

มาตรา 11 ให้นหน่วยงานของรัฐจัดหาข้อมูลข่าวสารอื่นใดให้ประชาชนรับทราบ (สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ, 2552, น. 39)

5) แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2550-2554)

นโยบายและแนวทาง

ในการดำเนินงานแผนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของ สท. ให้มีความยั่งยืน และสอดคล้องกับแนวทางของรัฐบาลนั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงแนวทางการพัฒนาระบบในเชิงการบูรณาการทั้งภายในและภายนอก สท. ซึ่งประกอบด้วยการบูรณาการตามแนวคิดการพัฒนารัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ทั้งระบบบริหารและระบบบริการ โดยคำนึงถึงแนวทางการพัฒนาทั้งในเชิงประเด็น เชิงพื้นที่ และในเชิงความสามารถและเชี่ยวชาญ รวมทั้งการพิจารณาถึงนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบันที่ต้องการเน้นในส่วนใด ทั้งนี้ เป้าประสงค์

ที่ต้องการจะให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน และยุทธศาสตร์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของ สท.

เพื่อให้เห็นขอบเขตและแนวทางในการพัฒนาให้ชัดเจนยิ่งขึ้นในระดับแผนงานและโครงการ จึงต้องทำการสังเคราะห์ให้เห็นภาพการพัฒนาในรูปแบบของ Road Map ซึ่งจะแสดงให้เห็นแนวทางและขอบเขตการพัฒนาในกรอบระยะเวลาตามแผน 5 ปีที่วางไว้ ดังแผนภาพ Road Map แสดงขอบเขตและแนวทางการดำเนินงานการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ของ สท. ซึ่งแผนการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของ สท. ระยะเวลาตามแผน 5 ปี จะดำเนินการตามเป้าหมายดังต่อไปนี้

1. ใช้เทคโนโลยีกับการทำงานทั้งในด้านบริหาร และการดำเนินงานของ สท.
2. การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเผยแพร่กระจายข้อมูลและข่าวสารออกไปสู่ประชาชน
3. การใช้เทคโนโลยีในการให้บริการข้อมูลและพัฒนาสื่อการเรียนรู้
4. การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารและสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างหน่วยงานภายในและภายนอก (สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ, 2550, น. 24)

กล่าวโดยรวมว่า การเข้าถึงสิทธิในข้อมูลข่าวสาร ได้มีการกล่าวเป็นแนวคิดในระดับนานาชาติ ให้ผู้สูงอายุควรได้รับการฝึกอบรม และการศึกษาตามความเหมาะสมนโยบายของกฎหมาย กฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายหลักของประเทศ กล่าวถึงสิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน อีกทั้งยังมีพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ให้สิทธิผู้สูงอายุรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต และพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารทางราชการ พ.ศ. 2540 ได้เน้นให้การรับรองสิทธิได้รู้ (Right to Know) หรือสิทธิที่จะรับรู้เรื่องข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐแก่ประชาชน ในส่วนของแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2550-2554) มีนโยบายและแนวทาง ต้องใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเผยแพร่กระจายข้อมูลและข่าวสารออกไปสู่ประชาชน

4.3.2 การพัฒนาระบบการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

1. การจัดการและการถ่ายทอดข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ กลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร (Clearing-House Mechanism) ในประเทศไทย จำเป็นต้องคำนึงถึง

สถานภาพการจัดการและการถ่ายทอดข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศเป็นหลัก โดยรูปแบบกลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร กำหนดขึ้นบนพื้นฐานของระดับการถ่ายทอดและการเข้าถึงข้อมูลในประเทศที่ได้จัดทำและพัฒนาแล้ว รวมถึงได้มีการพัฒนาระบบติดต่อสื่อสาร และตอบสนองความต้องการทางเทคโนโลยีของเครือข่ายข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ การพัฒนากลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในประเทศไทยอาจดำเนินการได้ตามแนวทาง

2. การเสาะหาและจัดทำบัญชีรายชื่อข้อมูลและผู้รับผิดชอบ การพัฒนาระบบการถ่ายทอดข้อมูลตามหลักการของกลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจะไม่เกิดประโยชน์หากไม่ทราบถึงแหล่งข้อมูลที่สำคัญต่างๆ ซึ่งในประเทศไทยนั้นมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ การศึกษา สำนวน และวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพเป็นจำนวนมากที่ยังไม่เป็นที่ทราบทั่วกัน ดังนั้น การสำรวจ เสาะหา และจัดทำบัญชีรายชื่อข้อมูล และผู้รับผิดชอบจัดการข้อมูลดังกล่าวจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อประกันว่าแหล่งข้อมูลที่สำคัญจะได้ถูกใช้ประโยชน์และเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่ออำนวยความสะดวกเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. พัฒนาเครือข่ายข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ เมื่อทราบถึงแหล่งของข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความสำคัญ การพัฒนาเครือข่าย เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกเข้าถึงและถ่ายทอดข้อมูลย่อมเป็นไปได้ แต่ทั้งนี้ การพัฒนาเครือข่ายจำเป็นต้องตอบสนองความพร้อมของข้อมูล เพื่อให้การถ่ายทอดข้อมูลเป็นไปได้สูงสุด การพัฒนาเครือข่ายในรูปของระบบอินเทอร์เน็ตเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองเฉพาะเทคโนโลยี เนื่องจากข้อมูลที่สำคัญส่วนใหญ่ยังไม่ได้ถูกเก็บรวบรวมในลักษณะแฟ้มข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (Computerized Format) จึงไม่สามารถเข้าถึงโดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ต หรือแม้กระทั่งระบบคอมพิวเตอร์เครือข่าย

4. การประเมินความต้องการข้อมูลและเทคโนโลยี เนื่องจากกลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ได้กำหนดหลักการดำเนินงานให้เป็นไปตามความต้องการของผู้ใช้ ผลจากการประเมินความต้องการของข้อมูลและเทคโนโลยีของเครือข่ายข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ ควรนำไปใช้ในการพัฒนาการเข้าถึงข้อมูล และเทคโนโลยีที่ต้องการ เช่น การแยกข้อมูลที่อยู่ร่วมกันเพื่อให้การนำไปใช้งานง่ายขึ้น การให้การสนับสนุนการพัฒนาระบบเก็บรวบรวมข้อมูลเฉพาะด้าน ตลอดจนการจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่วิธีการเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการที่อยู่ในเครือข่าย เป็นต้น

5. การถ่ายทอดเทคโนโลยี การถ่ายทอดเทคโนโลยียังเป็นสิ่งที่ไม่ชัดเจนในการพัฒนากลไก การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเนื่องจากเป็นประเด็นที่มีความขัดแย้งระหว่างประเทศต่าง ๆ ในทางปฏิบัติเอง กลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอาจไม่สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอด

เทคโนโลยีทุกประเภทได้ และน่าที่จะจำกัดบทบาทของตน และเอื้ออำนวยการเข้าถึงเทคโนโลยีที่สามารถใช้ได้โดยไม่เสียค่าตอบแทน ได้แก่ เทคนิคและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย และการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพ เป็นต้น ดังนั้น หากดำเนินงานตามแนวทางที่กำหนดขึ้น ประเทศไทยก็จะมีความพร้อมในการพัฒนากลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในระดับหนึ่ง ซึ่งหากมีทรัพยากรในการดำเนินแนวทางอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง ก็จะทำให้มีระบบที่ได้พัฒนาตนเองจนสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ และบทบาทหน้าที่ของกลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้ครบถ้วนสมบูรณ์ ตลอดจนมีความยั่งยืนในการดำเนินงาน (กลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความหลากหลายทางชีวภาพ, 2552)

กล่าวได้ว่า กลไกในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจะต้องมีองค์ประกอบ คือ มีแหล่งข้อมูล โดยต้องมีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์ พร้อมจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่วิธีการเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการที่อยู่ในเครือข่าย องค์ประกอบต่างๆ จะช่วยให้การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารได้ประสิทธิภาพสูงสุด

4.3.3 การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของกทม. ได้โดยง่าย และสะดวก

ข้อมูลข่าวสารเปรียบเหมือนเลือดของทุกองค์กร และข้อมูลข่าวสารจึงเป็นสารอาหารในรูปของความรู้และคำแนะนำที่หล่อเลี้ยงบุคคลในองค์กร ดังนั้นคุณภาพของข้อมูลข่าวสารจึงสามารถวัดได้จากพฤติกรรม และการดำเนินงานขององค์กร แต่ถ้าข้อมูลข่าวสารนั้นสามารถเข้าใจและเข้าถึงได้ยาก บุคคลก็จะทำสิ่งต่างๆ “ตามวิถีทางของตน”

องค์กรสมัยใหม่ต้องการให้ข้อมูลข่าวสารไหลไปทั้งจากระดับสูงสู่ระดับล่าง และจากระดับล่างขึ้นสู่ระดับสูงเพราะฉะนั้นในการจัดการจะต้องรู้ว่ากำลังเกิดอะไรขึ้นในสังคม เพื่อที่จะสร้างนโยบายและยุทธศาสตร์ที่สัมพันธ์กันและยังต้องรู้ว่านโยบายและยุทธศาสตร์เหล่านั้นใครคือผู้ปฏิบัติ

อาจกล่าวได้ว่าการบริหารเมืองคือการรวมองค์การการพัฒนา ความรู้ และบริการ ไว้ด้วยกัน อีกทั้งเป็นตำรวจอีกรูปแบบหนึ่งที่ต้องรักษากฎหมายของประเทศ และมี “ผู้บริโภคร” คือประชาชนจากทุกระดับในสังคมซึ่งมีการรับรู้และภูมิหลังทางการศึกษาที่แตกต่างกันเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้บริหารรู้ถึงความต้องการในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่สำหรับการตัดสินใจในงานที่เกี่ยวข้องกับประชาชนก็จะทราบว่าทำให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ตามความต้องการ และทัศนคติของประชาชนนั้นเป็นงานหลักที่สำคัญของการบริหารงานสาธารณะ ซึ่งความต้องการที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญระบุว่าให้มีอำนาจและความรับผิดชอบร่วมกับ

ประชาชน และการมีอำนาจร่วมกันจำเป็นต้องใช้ข้อมูลข่าวสารร่วมกัน และนี่คือการดำเนินอยู่ในความท้าทายครั้งใหญ่ โดยเฉพาะเรื่องราวที่เกี่ยวกับสังคมทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม กายภาพและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่มีหลายมิติและมีความซับซ้อน และข้อมูลข่าวสารที่ต้องการนั้นมีความซับซ้อนเช่นกันและส่วนมากมักใช้ภาษาและถ้อยคำที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจ แต่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ถ้าเขาู้หรือเข้าใจดังนั้นวิธีการบริหารงานสาธารณะจึงต้องแปลภาษาที่เป็นวิชาการและถ้อยคำทางเทคนิคให้เป็นภาษาที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปให้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งถ้าสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้โดยง่ายอันเป็นการเตรียมการก่อนการมีส่วนร่วมของประชาชน และประชาชนจะเชื่อถือ ข่าวสารจากหนังสือ โทรศัพท์ และอินเทอร์เน็ต ถ้าเขาไม่สามารถเข้าถึงหรือเข้าใจข้อมูลข่าวสารที่ผู้บริหารจัดให้ (การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของ กทม. ได้โดยง่าย และสะดวก, 2552)

สรุปโดยรวมว่า การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเป็นการได้ความรู้ คำแนะนำ องค์กรรมใหม่จำเป็นต้องทำให้ข้อมูลข่าวสารไหลไปทั้งจากระดับสูงสู่ระดับล่าง และจากระดับล่างขึ้นสู่ระดับสูง ฉะนั้น ในการจัดการจะต้องรู้ว่ากำลังเกิดอะไรขึ้นในสังคม ทั้งในแง่เศรษฐกิจ กายภาพ และสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องที่มีหลายมิติและมีความซับซ้อน และข้อมูลข่าวสารก็ต้องมีความซับซ้อนเช่นกันและส่วนมากมักใช้ภาษาและถ้อยคำที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจ วิธีการบริหารงานสาธารณะจึงต้องแปลภาษาที่เป็นวิชาการและถ้อยคำทางเทคนิคให้เป็นภาษาที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปให้มากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยรวม การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นความตระหนักต่อค่านิยมและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยเฉพาะการได้รับข้อมูลจากแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ การพัฒนาเครื่องมือสื่อสาร พัฒนาระบบการสื่อสาร และพัฒนาศักยภาพการสื่อสารของบุคคลในชุมชน การสื่อสารสุขภาพที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยการใช้สื่อและช่องทางต่างๆ ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพที่ดีของประชาชน

5. แนวคิดการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมด้วยคอมพิวเตอร์

5.1 แผนการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT

การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศภายใต้กรอบ IT 2010 มีเป้าประสงค์เพื่อสร้างสังคมแห่งภูมิปัญญา บนพื้นฐานของความเสมอภาค และความเท่าเทียม ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ต้องการให้ประชาชนทุกภาคส่วน รวมถึงคนพิการ และผู้สูงอายุ สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศได้อย่างเท่าเทียมกันหากแต่ถ้าเมื่อพิจารณาถึงความเป็นจริงแล้ว จะเห็นได้ว่ากลุ่มบุคคลดังกล่าวยังไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสนเทศได้อย่างแท้จริง แผนการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT มีจุดมุ่งหมายเพื่อลดช่องว่างทางดิจิทัล ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ จะต้องมีความยุทธศาสตร์และมาตรการที่ต้องดำเนินการเพื่อเพิ่มช่องทางให้ผู้ด้อยโอกาสคนพิการและผู้สูงอายุให้มีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จากนั้นต้องมีการฝึกอบรมให้สามารถใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์และระบบสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถรับบริการภาครัฐอย่างเท่าเทียม ทั้งถึง และเป็นธรรมแผนการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT พ.ศ.2551- พ.ศ.2553 เป็นแผนที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของประเทศไทย และพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ.2550-2554 ตลอดจนพันธกรณีระหว่างประเทศ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ และข้อรับรองการปฏิบัติงานแห่งสหประชาชาติ บิวกอ สู่สังคมบูรณาการปราศจากอุปสรรค และเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของคนพิการแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ปี พ.ศ. 2545 ดังนั้น แผนการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT พ.ศ.2551-พ.ศ. 2553 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่จะดำเนินการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยพิจารณาจากข้อมูลและสถานการณ์ของผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ รวมถึงการวิเคราะห์แนวโน้มด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งการนำแผนการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT พ.ศ.2551-2553 ไปสู่การปฏิบัติจะต้องมีการกำหนด งบประมาณสำหรับโครงการและกำหนดกรรมวิธีการวัดผล เพื่อประเมินความสำเร็จของโครงการ และของแผนในภาพรวม แต่เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของแผนการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT พ.ศ.2551-2553 ได้แก่ ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ ซึ่งมีความอ่อนไหวเชิงสังคมและมีข้อจำกัดเชิงกายภาพ ดังนั้น แผนการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT พ.ศ.2551-2553 จะต้องเป็นแผนที่สามารถไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมและยังต้องกำหนดกระบวนการที่ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม และบทบาทในการดำเนินการโครงการต่างๆ ที่ทำให้แผนการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT พ.ศ.2551-2553 บรรลุตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ (สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2551, น. 1)

สืบเนื่องจากสำนักส่งเสริมและพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เล็งเห็นความสำคัญในการเข้าถึง

องค์ความรู้และข้อมูลข่าวสารในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งถือได้ว่าข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งยวด โดยอาจกล่าวได้ว่าบุคคลใดที่เข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็วและถูกต้อง จะสามารถสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง และสามารถพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นได้ ซึ่งในปัจจุบันการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสามารถทำได้ง่ายเนื่องจากมีอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างครบครัน หากเพียงแต่ว่าอีกมุมหนึ่งของสังคมยังมีผู้ที่ขาดแคลนอุปกรณ์ เทคโนโลยี และวิธีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารหรือองค์ความรู้ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิต ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดความแตกต่างและความเหลื่อมล้ำ ทางด้านความรู้ซึ่งมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากในสังคมเกิดความเหลื่อมล้ำ ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Digital Divide) จากปัญหาดังกล่าว ข้างต้นยังคงมีผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ ที่ยังไม่สามารถที่จะเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ดังนั้น กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT (Information and Communication Technology) ขึ้น เพื่อช่วยลดช่องว่างในการเข้าถึงสารสนเทศของ ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุให้สามารถเข้าถึงองค์ความรู้และข้อมูลข่าวสารเพื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิต หากเพียงแต่ว่าการที่จะลดความเหลื่อมล้ำทางการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น จะต้องมีการพัฒนาอย่างมีทิศทางและถูกต้อง ตรงตามความต้องการของผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ ให้สอดคล้องกับแผนภาครัฐ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาความต้องการ ปัญหาอุปสรรค และโอกาส เพื่อนำข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ มาใช้ในการวางแผนทาง/แผนพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT พ.ศ.2551-2553 ให้ถูกต้องและให้ผลลัพธ์ตรงตามความต้องการ โดยมุ่งเน้นกำหนดยุทธศาสตร์ที่สนับสนุนให้ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้อย่างเท่าเทียมกัน การเข้าถึงองค์ความรู้ที่ผ่านมาอยู่ในรูปแบบเอกสารหรือการบันทึกแบบอื่นๆ ที่ไม่ได้เชื่อมต่อกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งทำให้ประชาชนเข้าถึงองค์ความรู้ได้ค่อนข้างน้อย การพัฒนาด้าน ICT โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการภาครัฐและองค์ความรู้ได้สะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตามแนวกรอบไอยูที 2010 นอกจากนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นแก่น ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยทุกสมัย เพื่อให้สามารถใช้ศักยภาพของประชาชนชาวไทยทุกภาคส่วนได้อย่างเต็มกำลังขีดความสามารถ ฉะนั้น จึงให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดกรอบแนวทางและแผนงานที่จะส่งเสริมและช่วยให้ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุให้สามารถเข้าถึงแหล่งบริการและข่าวสารข้อมูลได้อย่างเท่าเทียมด้วย ICT เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมในด้านการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้

และสันหนาทนาการตลอดจนการเข้าถึงแหล่งงานและโอกาสด้านเศรษฐกิจ การเข้าถึงเวทีความคิดในด้านต่างๆ เช่น สังคม การเมืองวิชาการ ฯลฯ ในการนี้ จะต้องดำเนินการ

- ลดข้อจำกัดการใช้เว็บไซต์ (เพิ่ม Web Accessibility)
- เพิ่มการใช้เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก (พัฒนา Assistive Technology)
- เพิ่มแหล่งเข้าถึงอินเทอร์เน็ต (เพิ่ม Access Channels)

ความเหลื่อมล้ำของสังคมในประเทศที่เกิดจากการพัฒนาการทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่รวดเร็ว ซึ่งเรียกว่า “ความเหลื่อมล้ำ ในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ผ่านเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร” ซึ่งเป็นเรื่องสืบเนื่องจากการที่สังคมได้รับผลกระทบในการพัฒนา ICT ซึ่งปรากฏทั้ง เชิงบวกและเชิงลบกล่าวคือ ในเชิงบวก ICT ที่ได้รับการพัฒนาโดยคำนึงถึงการเข้าใช้ของผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ จะช่วยทำให้คนพิการสามารถใช้ ICT เพื่อยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ เชกเช่นเดียวกับสมาชิกอื่นในสังคม เช่น ทำให้ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ ได้รับความสะดวกด้านการสื่อสารสาธารณะ บริการโทรศัพท์ การใช้บริการทั้งหลายที่ผ่านระบบข้อมูลข่าวสารอิเล็กทรอนิกส์เครื่องบริการทำการอัตโนมัติ (Interactive Transaction Machines :ITM) ฯลฯ ล้วนแต่เป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ สำหรับผลกระทบในเชิงลบนั้น ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ ซึ่งมีข้อจำกัด อาจทำให้ตกเป็นเหยื่อพวกมิจฉาชีพที่มุ่งก่ออาชญากรรมด้าน ICT การที่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ สามารถเข้าถึง ICT ได้โดยสะดวก อาจเป็นการเปิดช่องทางที่เปิดโอกาสให้ได้รับอันตรายหรือข้อมูลที่เป็นภัยต่อตนเองได้ ดังนั้น การช่วยให้ประชาชนกลุ่มนี้เข้าถึงสารสนเทศ จึงต้องมีการคำนึงถึงแนวทางที่จะพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ ไม่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ (สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2551, น. 3-4)

5.1.1 ยุทธศาสตร์ของแนวทาง/แผนพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT พ.ศ. 2551-2553

การกำหนดและวางแผนยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT พ.ศ.2551-2553 จะต้องให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ 3 พ.ศ. 2550-2554 และยังต้องสอดคล้องกับแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งเป็นที่มาของการวางยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT พ.ศ.2551- 2553 โดยได้กำหนดไว้ 4 ประการดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสารสนเทศได้

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : ส่งเสริมสนับสนุนการเผยแพร่และบริการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกรวมถึงการพัฒนาเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยีการเข้าถึงเว็บไซต์

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : ส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุให้เข้าสู่วงจร (สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2551, น. 5)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 มีมาตรการ/แนวทาง

1. ให้มีการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และใช้ ICT สำหรับผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ
2. ให้มีมาตรการทางภาษีและการลงทุนในกิจการที่สนับสนุนการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ
3. ให้มีการพัฒนาองค์ความรู้และสร้างเว็บไซต์ที่เป็นสากลด้าน ICT (Universal Design)

โครงการ

01. โครงการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ ICT สำหรับผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ
02. โครงการรณรงค์เพื่อสนับสนุนมาตรการภาษีและเพื่อสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก
03. โครงการจัดทำศูนย์ศึกษา Universal Design ด้าน ICT
04. โครงการจัดสร้างศูนย์กลางรับบริจาคเงินทุนสนับสนุนจัดซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกและจำหน่ายสินค้าเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกในราคาถูก
05. โครงการจัดทำฐานข้อมูลผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุที่เข้าถึงเทคโนโลยี (สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2551, น. 24)

โครงการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT

เป็นโครงการที่กลุ่มคลังความรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักส่งเสริมและพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ใช้เป็น

แนวทางปฏิบัติจากนโยบายและยุทธศาสตร์ภาครัฐในการส่งเสริมและพัฒนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยได้ร่วมกับชมรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อความเท่าเทียม (Information and Communication Technology for All Club) ดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญเพื่อให้บริการประชาชน ได้แก่ การติดตั้งโทรศัพท์พื้นฐาน ตลอดจนการพัฒนาโครงข่ายโทรคมนาคมทั่วประเทศเพื่อให้ประชาชนทั่วทุกภูมิภาคสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านทางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินนโยบายเพื่อเพิ่มปริมาณการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยจัดทำโครงการคอมพิวเตอร์ราคาถูก เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อ ใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ การศึกษา ฯลฯ จึงเป็นการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ Bridging Digital เพื่อให้เกิดการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมต่อไป อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายดังกล่าว จะต้องดำเนินการควบคู่กับการส่งเสริมและพัฒนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้แก่ การฝึกอบรม การประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ความรู้ด้าน ICT ให้แก่ประชาชน เพื่อให้สามารถใช้งานคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต เพื่อศึกษา ค้นคว้า ข้อมูล ข่าวสาร ได้ตลอดเวลาและในทุกสถานที่ นอกจากนี้ ยังเป็นการพัฒนาศักยภาพ ของประชาชนให้สามารถใช้บริการอิเล็กทรอนิกส์ (e-services) ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้จะเป็นการอำนวยความสะดวกในการบริการแก่ประชาชน ในลักษณะ One – Stop Service ได้อย่างเต็มรูปแบบ

ปัจจุบันคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในทุกระดับที่รวมทั้งกลุ่มคนพิการและผู้ด้อยโอกาสต่างได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเทคโนโลยีดังกล่าว ซึ่งกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในฐานะผู้รับผิดชอบในการลดช่องว่าง ความเหลื่อมล้ำทางสังคมให้การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ จึงได้ดำเนินโครงการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT ด้วยการจัดกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้

- กิจกรรมส่งเสริมการปรับปรุงและพัฒนาเว็บไซต์ที่ทุกคนเข้าถึงได้ เป็นการปรับปรุงและพัฒนาตามข้อกำหนดเบื้องต้นของ World Wide Web Consortium (W3C) เพื่อให้ผู้พัฒนาเว็บไซต์ ภาครัฐและเอกชน ได้ตระหนักถึงปัญหาในการเข้าถึงเว็บไซต์ของผู้ด้อยโอกาส ประเภทคนพิการทางสายตา ตาบอด สายตาเลือนราง และอื่นๆ พร้อมทั้งจัดอบรมให้รู้หลักการในการพัฒนาเว็บไซต์ให้เป็นเว็บที่ทุกคน เข้าถึงเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาเว็บไซต์หน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้มีจำนวนเว็บไซต์ที่ผู้พิการ ดังกล่าว สามารถเข้าถึงได้มากขึ้น

- กิจกรรมการฝึกอบรมความรู้ทางด้าน ICT ให้กับผู้ด้อย โอกาสในสังคม อาทิเช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ เด็กเร่ร่อน เด็กกำพร้า สตรี เป็นต้น ทำให้สามารถนำ ICT มาใช้เป็นช่องทางในการเข้าถึงองค์ความรู้ได้ทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง และสามารถนำไปต่อยอดความรู้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมถึง สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ (โครงการพัฒนาสังคมแห่งความเท่าเทียมด้วย ICT, 2552)

กล่าวได้โดยสรุปความเท่าเทียมทางสังคมด้วยคอมพิวเตอร์ หมายถึง การลดช่องว่างทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Digital Divide) เพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีการลดข้อจำกัดการใช้เว็บไซต์ (เพิ่ม Web Accessibility) มีการเพิ่มการใช้เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก (พัฒนา Assistive Technology) และเพิ่มแหล่งเข้าถึงอินเทอร์เน็ต (เพิ่ม Access Channels) ที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านทางอินเทอร์เน็ตและใช้คอมพิวเตอร์ได้ง่ายขึ้น ผู้สูงอายุมีโอกาสได้รับการฝึกอบรมให้สามารถใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์และระบบสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ ทำให้สามารถนำคอมพิวเตอร์ มาใช้เป็นช่องทางในการเข้าถึงองค์ความรู้ได้ทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง และสามารถนำไปต่อยอดความรู้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมถึง สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ ประการสำคัญเพื่อให้สามารถรับบริการด้านข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐอย่างเท่าเทียม ทั้งถึง และเป็นธรรม

6. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

6.1 ความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ”

ผู้สูงอายุ หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2550, น. 2)

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปทั้งชายและหญิง ซึ่งในการศึกษารวบรวมข้อมูลประชากรผู้สูงอายุได้แบ่ง ผู้สูงอายุเป็น 2 กลุ่มคือ ผู้สูงอายุตอนต้น คือ บุคคลที่มีอายุ 60-69 ปี และผู้สูงอายุตอนปลาย หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 70 ปี ขึ้นไป (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, สำนักหอสมุดกลาง, 2552)

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปด้วยมติการกำหนดเกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติ (หมวดวิชาการ, 2552)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น. 347) ให้ความหมายคำว่า ชรา คือ แก่ด้วยอายุ ขำรู้ดทุดโทรม แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมเพราะ ก่อให้เกิด

ความหดหู่ใจ และความถดถอยสิ้นหวัง ทั้งนี้ จากผลการประชุมของคณะผู้อาวุโส โดย พล.ต.ต. หลวงอรรถสิทธิสุนทร เป็นประธาน ได้กำหนดคำให้เรียกว่า ผู้สูงอายุ แทน ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2512 เป็นต้นมา ซึ่งคำนี้ให้ความหมายที่ยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ที่ชราภาพว่าเป็นผู้ที่สูงทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ และประสบการณ์

6.2 องค์ประกอบของผู้สูงอายุ

สุรกุล เจนอบรม (2541, น. 6-7) ได้กำหนดการเป็นบุคคลสูงอายุว่า บุคคลผู้จะเข้าข่ายเป็นผู้สูงอายุ มีเกณฑ์ในการพิจารณาแตกต่างกันโดยกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นผู้สูงอายุไว้ 4 ลักษณะดังนี้

1. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากอายุจริงที่ปรากฏ (Chronological Aging) จากจำนวนปีหรืออายุที่ปรากฏจริงตามปฏิทินโดยไม่นำเอาปัจจัยอื่นมาร่วมพิจารณาด้วย
2. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย (Physiological Aging หรือ Biological Aging) กระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้จะเพิ่มขึ้นตามอายุขัยในแต่ละปี
3. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ (Psychological Aging) จากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ สติปัญญา การรับรู้และเรียนรู้ที่ถดถอยลง
4. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากบทบาททางสังคม (Sociological Aging) จากบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคล ตลอดจนความรับผิดชอบในการทำงานลดลง

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2544, น. 10-11) ได้เสนอข้อคิดเห็น ของ บาร์โรว์ และสมิธ (Barrow and Smith) ว่าเป็นการยากที่จะกำหนดว่าผู้ใดชราภาพหรือสูงอายุ แต่สามารถพิจารณาจากองค์ประกอบต่างๆ ได้ดังนี้คือ

1. ประเพณีนิยม (Tradition) เป็นการกำหนดผู้สูงอายุ โดยยึดตามเกณฑ์อายุที่ออกจากงาน เช่น ประเทศไทยกำหนดอายุวัยเกษียณอายุ เมื่ออายุครบ 60 ปี แต่ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดอายุ 65 ปี เป็นต้น
2. การปฏิบัติหน้าที่ทางร่างกาย (Body Functioning) เป็นการกำหนดโดยยึดตามเกณฑ์ทางสรีรวิทยาหรือทางกายภาพ บุคคลจะมีการเสื่อมสลายทางสรีรวิทยาที่แตกต่างกัน

ในวัยสูงอายุอวัยวะต่างๆ ในร่างกาย จะทำงานน้อยลงซึ่งแตกต่างกันในแต่ละบุคคล บางคนอายุ 50 ปี ฟันอาจจะหลุดทั้งปากแต่บางคนอายุถึง 80 ปี ฟันจึงจะเริ่มหลุด เป็นต้น

3. การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านจิตใจ (Mental Functioning) เป็นการกำหนดตามเกณฑ์ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ การจำ การเรียนรู้ และความเสื่อมทางด้านจิตใจ สิ่งที่พบมากที่สุดในผู้สูงอายุคือ ความจำเริ่มเสื่อม ขาดแรงจูงใจซึ่งไม่ได้หมายความว่าบุคคลผู้สูงอายุทุกคนจะมีสภาพเช่นนี้

4. ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self - Concept) เป็นการกำหนดโดยยึดความคิดที่ผู้สูงอายุมองตนเอง เพราะโดยปกติผู้สูงอายุมักจะเกิดความคิดว่า “ตนเองแก่ อายุมากแล้ว” และส่งผลต่อบุคลิกภาพทางกาย ความรู้สึกทางด้านจิตใจ และการดำเนินชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามแนวความคิดที่ผู้สูงอายุนั้นๆ ได้กำหนดขึ้น

5. ความสามารถในการประกอบอาชีพ (Occupation) เป็นการกำหนดโดยยึดความสามารถในการประกอบอาชีพ โดยใช้แนวความคิด จากการเสื่อมถอยของสภาพทางร่างกายและจิตใจ คนทั่วไปจึงกำหนดว่า วัยสูงอายุเป็นวัยที่ต้องพักผ่อน หยุดการประกอบอาชีพ ดังนั้นบุคคลที่อยู่ในวัยสูงอายุ จึงหมายถึงบุคคลที่มีวัยเกินกว่าวัยที่จะอยู่ในกำลังแรงงาน

6. ความกดดันทางอารมณ์และความเจ็บป่วย (Coping with Stress and Illness) เป็นการกำหนดโดยยึดตามสภาพร่างกาย และจิตใจ ผู้สูงอายุจะเผชิญกับสภาพโรคภัยไข้เจ็บอยู่เสมอ เพราะสภาพทางร่างกายและอวัยวะต่างๆ เริ่มเสื่อมลง นอกจากนั้น ยังอาจเผชิญกับปัญหาทางด้านสังคมอื่นๆ ทำให้เกิดความกดดันทางอารมณ์เพิ่มขึ้นอีก ส่วนมากมักพบกับผู้มีอายุระหว่าง 60 - 65 ปีขึ้นไป

จากความหมาย และองค์ประกอบของผู้สูงอายุ สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยมีองค์ประกอบที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และจิตใจไปในทางที่เสื่อมลง มีบทบาททางสังคม และกิจกรรมในการประกอบอาชีพลดลง

7. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาขอเสนอรูปแบบการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยกำหนดแบ่งออกตามประเด็นสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการเรียนคอมพิวเตอร์

ประเด็นที่สอง ความต้องการของผู้สูงอายุต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับโปรแกรมหลักสูตรคอมพิวเตอร์

ประเด็นที่สาม การจัดบริการการเรียนรู้คอมพิวเตอร์สำหรับผู้สูงอายุ

ประเด็นที่หนึ่ง ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการเรียนคอมพิวเตอร์

การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาภาวะพหุติพลัง (Active Aging) ของผู้สูงอายุ (เพ็ญแข ประจักษ์, 2550, น. 6-7, 78-79, 86-89) กล่าวว่า การพัฒนาผู้สูงอายุไทยให้เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ หรือ Active Aging สามารถทำได้โดยการให้การศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต จากวัยต้น วัยกลางคนไปจนถึงวัยชรา โดยวิธีสอนนอกระบบ จัดแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาตนเอง ตามทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ปณิธาน วัฒนพานิชกิจ (2548, น. 63) กล่าวว่า การให้ความรู้กับผู้สูงอายุที่มีความต้องการน้อย และไม่ต้องการเรียนรู้ ต้องกระตุ้นให้ตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์การเรียนรู้ตลอดชีวิต กระทำด้วยการให้โอกาส โดยผ่านขบวนการกิจกรรมที่มีรูปแบบเนื้อหาสาระประกอบไปด้วย การเตรียมตัวเพื่อเป็นผู้สูงอายุ การสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต การมีคุณภาพชีวิตที่ดี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551, น. 112-113) ได้กล่าวในรายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2550 ว่า อินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์ มีสัดส่วนเป็นสื่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารสำหรับผู้สูงอายุค่อนข้างน้อย โดยแหล่งข้อมูลข่าวสารเป็นที่จะเป็นประโยชน์กับผู้สูงอายุ จะมีแหล่งข่าวที่มาจากบุคคลต่างๆ ที่ผู้สูงอายุพูดคุยมาก โดยพบว่า มีผู้สูงอายุร้อยละ 0.9 จากจำนวนผู้สูงอายุทั่วประเทศ รับรู้ข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต/คอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นสัดส่วนน้อยที่สุด ประกอบกับ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2551, น. 87-91) ชี้ให้เห็นประเด็นที่สำคัญที่น่าจะต้องให้ความสนใจ และจากสถิติ ในปี 2550 ในส่วนการใช้ประโยชน์คอมพิวเตอร์ พบว่า ลักษณะการใช้ประโยชน์จากคอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุ 4 อันดับแรก ส่วนใหญ่ใช้ในการทำงานร้อยละ 49 หาความรู้ร้อยละ 33.5 ความบันเทิงร้อยละ 27.6 และอันดับที่สี่ใช้ท่องอินเทอร์เน็ตร้อยละ 7.7 และกิจกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ 3 อันดับแรก คือ ค้นหาข้อมูลและติดตามข่าวสารมาเป็นอันดับแรก ร้อยละ 86 ใช้รับ-ส่งอีเมลร้อยละ 23.8 และอันดับที่สามใช้เล่นเกมร้อยละ 8.3

ประเด็นที่สอง ความต้องของผู้สูงอายุต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับโปรแกรมหลักสูตรคอมพิวเตอร์

คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือในการช่วยวิเคราะห์ หาแนวทางในการทำงาน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2551, น. 87-91) กล่าวว่า ในปี 2550 จำนวนผู้สูงอายุที่สามารถใช้คอมพิวเตอร์ได้มีจำนวนมากเพิ่มขึ้น โดยในปี 2549 มีจำนวน 65,902 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ของผู้สูงอายุทั้งหมด และในปี 2550 มีจำนวน 77,869 ในด้านสถานที่ใช้คอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุ 3 อันดับแรก ที่มากที่สุดคือใช้อยู่ที่บ้าน ร้อยละ 68 ใช้ในที่ทำงานร้อยละ 45.5 และใช้ที่สถานศึกษาร้อยละ 3.9 (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และวรรณลักษณ์ เมียนเกิด, 2551, น. 61) กล่าวว่า ผู้สูงอายुर้อยละ 91.2 รับรู้สิทธิของตนตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดยชี้ให้เห็นปัญหาอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในสิทธิผู้สูงอายุ คือ การประชาสัมพันธ์ และการมีข้อจำกัดในการอ่านออกเขียนได้ และความรู้ในส่วนใหญ่อยู่นในระดับประถมศึกษา ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางเทคโนโลยีสารสนเทศได้ (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน, 2551, น. 13, 20) กล่าวได้ว่าการดำเนินการส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนาผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ต้องอาศัยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และหากต้องการให้ผู้สูงอายุมีความรู้ มีทักษะที่ทันสมัย จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ผู้สูงอายุได้อบรมหลักสูตรอาชีพระยะสั้น ด้านหลักสูตรความรู้พื้นฐานคอมพิวเตอร์ และการใช้อินเตอร์เน็ต

ประเด็นที่สาม การจัดบริการการเรียนรู้คอมพิวเตอร์สำหรับผู้สูงอายุ

จากการศึกษาของ (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2551, น. 62-63) บุคคลและโทรทัศน์เป็นแหล่งสำคัญ คือ มีผู้สูงอายุได้รับข้อมูลข่าวสารค่อนข้างจะสูง รองลงมาคือ หอกระจายข่าว และวิทยุ ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์ และอินเตอร์เน็ตมีสัดส่วนที่ผู้สูงอายุได้รับข่าวสารค่อนข้างต่ำ อาจเนื่องจากว่าอินเตอร์เน็ตต้องเกี่ยวข้องกับ ความสามารถในการอ่านหรือการรู้หนังสือซึ่งผู้สูงอายุในปัจจุบันมีความจำกัด รวมทั้งอาจมีข้อจำกัดสายตาและด้านความรู้ และยังมีองค์ประกอบของผู้สูงอายุโอกาสของการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ (อาชัญญา รัตนอุบล, สาริพันธ์ สุภวรรณ, มนัสวสน์ โกวิทยา, และ วีรเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, 2548) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรจะพัฒนา ให้เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ ศูนย์การจัดกิจกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ ให้การศึกษา เผยแพร่วัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ทางสารสนเทศ

จัดให้เป็นห้องสมุดเสมือนจริง ให้ทันสมัย มีบริการด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และสร้างเครือข่ายห้องสมุดเพื่อเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านและการค้นคว้า รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ (บุญประกอบ เกาเล็ก, 2550, น. 162, 172) กล่าวว่า การพัฒนาเว็บไซต์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตควรคำนึงให้มีรายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะกลุ่มการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ที่มีความต้องการที่จะดูข้อมูลเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตสูง

จะกล่าวโดยรวมจากการทบทวนวรรณกรรมได้ว่า ในอนาคตข้างหน้าความต้องการของผู้สูงอายุที่ต้องการใช้คอมพิวเตอร์ก็จะมีมากขึ้น ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่ไม่หยุดนิ่ง ข้อมูลข่าวสารมีการเปลี่ยนแปลงซับซ้อนอยู่ตลอดเวลา การทำให้ผู้สูงอายุก้าวทันข้อมูลข่าวสารในทุกด้าน รู้เท่าทันความทันสมัยเทคโนโลยีสารสนเทศ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาวิธีในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุได้ใช้คอมพิวเตอร์ได้อย่างถูกต้อง โดยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายจะต้องคำนึงถึง ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการเรียนคอมพิวเตอร์ ด้านหลักการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ด้านประโยชน์การใช้คอมพิวเตอร์ และด้านปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้คอมพิวเตอร์ อีกทั้งต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้สูงอายุต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับโปรแกรมหลักสูตรคอมพิวเตอร์ ด้านผู้สอนคอมพิวเตอร์ ด้านสถานที่เรียนคอมพิวเตอร์ และด้านหลักสูตรคอมพิวเตอร์ ตลอดจนต้องคำนึงถึงข้อเสนอแนะต่อการจัดบริการการเรียนรู้คอมพิวเตอร์สำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลทำให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพการพึ่งตนเอง และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีสารสนเทศได้

8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

